

Leo Trotskij

Oktoberrevolutionens lärdomar

Inledning

Trotskij skrev Oktoberrevolutionens lärdomar sommaren 1924 och artikeln publicerades i oktober samma år som förord till en volym med hans tal och skrifter från 1917 (Trotskij's *Samlade verk* band 3). Artikeln var delvis skriven med anledning av de nyss misslyckade resningarna i Tyskland och Bulgarien. Trotskij ville med sin artikel klargöra de mer generella lärdomarna som kunde dras av den lyckade Oktoberrevolutionen. Huvudämnet i artikeln var partiets roll i en revolutionär situation och strategin och taktiken för upproret.

Men när Trotskij skulle behandla Oktoberrevolutionens historia på ett mer djuplodande sätt, då kunde han givetvis inte undgå att trampa en hel del ledande bolsjeviker på tårna, när han påminde om den mindre smickrande hållning som de (i synnerhet Kamenev och Zinovjev) intog under denna period. Detta känsliga ämne hade länge varit ”tabu” och då Trotskij nu bröt den underförstådda ”vapenvilan”, så blev reaktionen häftig och artikeln utlöste en våldsam polemik mot Trotskij, där man ”kontrade” med att dra fram varje liten meningsskiljaktighet som Trotskij haft med Lenin, både före revolutionen (då Trotskij inte var medlem i bolsjevikpartiet) och efteråt. Bakom den häftiga reaktionen fanns också en annan (dold) agenda, nämligen att de misslyckade revolutionerna i Europa fått många bolsjeviker att misströsta när det gällde världsrevolutionens aktualitet, dvs man var benägna att vända blicken inåt – man ville ha fred och stabilitet i stället för behöva bry sig om revolutionen utomlands – ett uttryck för att byråkratiseringen av bolsjevikpartiet börjat ta fart

Om översättningen:

Den ursprungliga översättningen är gjord av Örjan Appelqvist. I denna upplaga har undertecknad i första hand försökt lokalisera förekommande Lenin-citat, i första hand i svenska upplagan av Lenins *Valda verk i 3 band* (1974 års upplaga, förkortas *VV* i texten), i andra hand Lenins *Valda verk i 10 band* (1986, förkortas *VV10*) och i tredje hand i *Collected Works* (förkortas *CW*). När citaten finns i någon av *Valda verk*-versionerna, har jag också använt de svenska översättningarna.

Gbg 25/4-06 MF.

[Tillägg feb -07. Översättningen granskad, kompletterad och delvis förändrad utifrån en tidigare översättning som jag gjorde för flera år sedan. Gve 5/2 -07. GK]

Oktoberrevolutionen måste studeras

Om oktoberrevolutionen var en framgång för oss, så har den inte varit det i vår litteratur. Det finns fortfarande inte ett enda verk som ger en uttömmande bild av oktoberrevolutionen och som betonar de ur politisk och organisatorisk synvinkel viktigaste sidorna. Än värre är att det material som beskriver de olika sidorna av revolutionsförberedelserna eller själva revolutionen ännu inte har offentliggjorts, inte ens de viktigaste dokumenten. Det har publicerats mängder av dokument och material om revolutionens och partiets historia före och efter oktober. Men man har ägnat mycket mindre uppmärksamhet åt själva oktoberrevolutionen. När väl kraftmätningen var överstånden verkar det som om vi har dragit slutsatsen att vi aldrig skulle behöva göra om det. Det verkar som om vi inte väntar oss att vi kan dra några direkta och omedelbara lärdomar för det framtida uppbygget genom att studera oktoberrevolutionen, villkoren för förberedelserna av den, det faktiska genomförandet, och de första veckornas arbete att befästa den.

Även om en sådan bedömning är delvis omedveten, så är den ändå djupt felaktig och präglas dessutom av en viss nationell inskränkthet. Att vi inte behöver göra om oktoberrevolutionens erfarenheter betyder inte att dessa erfarenheter inte skulle lära oss något. Vi är en del av Internationalen, och de andra ländernas proletariat har fortfarande sitt "Oktober"-problem kvar att lösa. Och under det senaste året har vi fått klara bevis på att Västeuropas mest framskridna kommunistpartier inte bara har misslyckats att tillgodogöra sig våra erfarenheter, utan också att de inte ens känner till dem rent faktamässigt.

Man kan invända att det är omöjligt att studera oktoberrevolutionen och ge ut material som rör den utan att dra fram de gamla tvisterna i ljuset. Men det skulle vara alltför ynkligt att ta sig an frågan på ett sådant sätt. Meningsskiljaktigheterna 1917 var naturligtvis mycket djupa och långt ifrån slumpartade, men det skulle vara tarvligt att idag försöka göra dem till ett vapen i kampen mot de som misstog sig då. Men det vore ännu mer otillåtet att av personliga hänsyn tuga om oktoberrevolutionens väsentliga problem, som är av internationell betydelse.

Förra året led vi två smärtsamma nederlag i Bulgarien; först lät det bulgariska kommunistpartiet den enastående gynnsamma situationen för revolutionära aktioner (böndernas uppror efter Tsankovs junikupp) gå sig ur händerna på grund av dogmatiskt fatalistiska överväganden. För att försöka reparera sitt misstag kastade sig partiet därefter in i septemberupproret utan att ha gjort de nödvändiga politiska och organisatoriska förberedelserna. Den bulgariska revolutionen borde ha blivit en inledning till den tyska revolutionen. Olyckligtvis fick denna sorgliga inledning en än värre utveckling i själva Tyskland. Under senare hälften av förra året såg vi i detta land en klassisk uppvisning i hur man låter en enastående revolutionär situation av världshistorisk betydelse gå sig ur händerna. Inte heller de bulgariska och tyska erfarenheterna har varit föremål för en tillräckligt fullständig och konkret bedömning. Författaren till dessa rader har schematiskt beskrivit den tyska händelseutvecklingen förra året (se i småskriften *Öst och Väst* kapitlen "Vid en vändpunkt" och "Den etapp vi nu genomgår"). Allt som skett sedan dess har fullständigt bekräftat denna analys, både dess enskilda delar och som helhet betraktad. Ingen har försökt ge en annan förklaring. Men denna schematiska beskrivning räcker inte, vi måste ha en fullständig och konkret bild, med alla fakta, av händelseutvecklingen i Tyskland förra året, en bild som kastar ljus över orsakerna till detta smärtsamma nederlag.

Det är dock svårt att tala om en analys av händelserna i Bulgarien och Tyskland när vi nu ännu inte givit en politiskt och taktiskt genomarbetad bild av oktoberrevolutionen. Vi har ännu inte gjort helt klart för oss vad vi gjorde och hur vi gjorde det. Efter oktober verkade det som om händelserna i Europa utvecklades av sig själva med en sådan hastighet att det inte fanns tid att teoretiskt tillgodogöra oss oktobers lärdomar.

Men händelseutvecklingen har visat, att utan ett parti som kan leda den proletära revolutionen blir själva revolutionen omöjlig. Proletariatet kan inte gripa makten med hjälp av ett spontant uppror: till och med i det industriellt och kulturellt utvecklade Tyskland klarade arbetarnas spontana uppror (i november 1918) bara av att överlämna makten till bourgeoisin. En besutten klass är i stånd att gripa makten som tagits från en annan besutten klass genom att stödja sig på sina rikedomar, på sin "kultur", på sina otaliga band med den gamla statsapparaten. Men för proletariatet kan ingenting ersätta partiet.

Det var först från mitten av 1921 som man på allvar inledde arbetet att bygga kommunistiska partier (under parollen "kamp för att vinna massorna", "enhetsfront" etc). Då förpassades oktoberrevolutionens uppgifter till en avlägsen framtid och studiet av oktoberrevolutionen sköts i bakgrunden. Förra året ställdes vi än en gång inför den proletära revolutionens uppgifter. Det är hög tid att samla alla dokument, att ge ut allt material och ta itu med studierna av det.

Vi vet naturligtvis att varje folk, varje klass och även varje parti i första hand lär sig av sina egna erfarenheter. Men det innebär ingalunda att erfarenheterna från andra länder, klasser och partier är av underordnad betydelse. Utan att ha studerat den stora franska revolutionen, revolutionen 1848

och Pariskommunen skulle vi aldrig ha fullbordat oktoberrevolutionen, inte ens med erfarenheterna från 1905. Dessa ”nationella” erfarenheter gjorde vi ju i själva verket genom att stödja oss på lärdomarna från de tidigare revolutionerna och genom att fortsätta deras historiska linje. Under hela den kontrarevolutionära perioden var vi upptagna med att studera lärdomarna från 1905.

Men vi har inte ens lagt ner tiondelen av detta arbete på att studera den segerrika revolutionen 1917. Visserligen lever vi varken i en period av reaktion eller landsflykt. Däremot kan de styrkor och medel vi nu förfogar över inte jämföras med de vi hade dessa svåra år. Vi måste ställa studierna av oktoberrevolutionen på dagordningen i partiet och i hela Internationalen. Hela vårt parti, och i synnerhet ungdomarna, måste minutiöst studera och tillgodogöra sig erfarenheterna från oktober, erfarenheter som gav oss en obestridd bekräftelse på vårt tidigare arbete och öppnade framtidens portar på vid gavel. Den tyska läxan förra året är inte bara en allvarlig påminnelse utan också en hotande varning.

Utän tvekan kommer någon att protestera och säga att inte ens den mest ingående kunskap om oktoberrevolutionens utveckling skulle ha varit en garanti för vårt tyska partis seger. Men ett sådant svepande och i huvudsak kälkborgerligt resonemang leder ingen vart. Det är klart att studiet av oktoberrevolutionen inte räcker för att leda till seger i andra länder: men det kan uppstå situationer då alla förutsättningar för revolutionen finns tillstädes, utom en klarsynt och beslutsam partiledning som stöder sig på förståelse av revolutionens lagar och metoder. Just sådan var situationen förra året i Tyskland. Den kan upprepas i fler länder. Och när det gäller studiet av den proletära revolutionens lagar och metoder finns det än så länge ingen viktigare källa än våra erfarenheter från oktober. Om de europeiska kommunistpartiledarna inte på ett noggrant och ingående sätt studerar Oktobers historia, så kommer de att likna militärbefälhavare som förbereder sig för nya krig utan att studera det senaste imperialistiska krigets strategiska, taktiska och tekniska erfarenheter. Sådana befälhavare skulle oundvikligen döma sina arméer till undergång.

Partiet är den proletära revolutionens viktigaste instrument. Våra erfarenheter under perioden februari 1917 – februari 1918 och de ytterligare erfarenheterna i Finland, Ungern, Italien, Bulgarien och i Tyskland, gör att vi kan fastslå det som en i det närmaste orubblig lag att partiet drabbas av en kris när det övergår från revolutionärt förberedelsearbete till en direkt kamp om makten. Överhuvudtaget blir det kris i partiet varje gång det gör en större vändning, antingen som ett förspel till denna vändning eller som ett resultat av den. Orsaken härtill är att varje utvecklingsperiod i partiet har sina särdrag och kräver sina särskilda arbetsmetoder och vanor. En taktisk vändning leder till ett mer eller mindre kraftigt brott med dessa vanor och metoder. Där ligger den direkta källan till dessa interna partimotsättningar och kriser. ”Alltför ofta har det förekommit”, skrev Lenin i juli 1917, ”att när historien gör en tvär vändning så kan inte ens avancerade partier under en längre eller kortare tid finna sig tillrätta i det nya läget utan upprepar paroller, som igår var riktiga men som idag förlorat varje mening, förlorat meningen lika ’plötsligt’ som den tvära vändningen i historien var ’plötslig’”. [VV10, bd 6, s 527, ”Om paroller”, mitten av juli 1917.] Häri ligger en fara: om vändningen varit alltför häftig och alltför oväntad, om partiets ledande organ under den tidigare perioden blivit alltför präglade av orörlighet och konservatism, så kommer partiet inte att kunna fylla sin ledande roll just under det avgörande och kritiska ögonblick som det har förberett sig för i årtal eller under decennier. Partiet hemsöks av en kris och rörelsen utvecklar sig utan mål och går mot sitt nederlag.

Ett revolutionärt parti är underkastat tryck från andra politiska krafter. I varje utvecklingsskede utarbetar det metoder för att motstå och slå tillbaka detta tryck. Vid de taktiska vändningarna, och de därav följande inre omgrupperingarna och motsättningarna, minskar partiets motståndskraft. Därmed kan de inre partigrupperingar, som uppstått på grund av behovet av en taktisk vändning, utvecklas långt utöver de ursprungliga tvistefrågorna och bli en grundval för olika klasstendenser. Enklare uttryckt, ett parti som inte är i takt med sin klass’ historiska uppgifter blir eller riskerar att bli ett indirekt redskap för de andra klasserna.

Om den iakttagelse vi gjort är riktig för varje större taktisk vändning så gäller det desto mer för de stora strategiska vändningarna. I analogi med krigsvetenskapen är inom politiken taktik detsamma som konsten att genomföra enskilda operationer; med strategi menar vi konsten att segra, dvs. att erövra makten. Före kriget, på Andra Internationalens tid, gjorde vi vanligtvis inte denna distinktion, utan begränsade oss till den socialdemokratiska föreställningen om taktiken. Och det var ingen slump: socialdemokratin hade en parlamentarisk, facklig, kommunal, kooperativ taktik osv. På Andra internationalens tid ställde man sig aldrig på allvar frågan om att kombinera alla dessa krafter och resurser, alla dessa vapen för att besegra fienden, ty man ställde sig aldrig den praktiska uppgiften att kämpa om makten. Efter ett långt uppehåll ställde 1905 års revolution åter de grundläggande frågorna på dagordningen – den proletära kampens strategiska frågor. Tack vare det fick de ryska revolutionära socialdemokraterna, dvs. bolsjevikerna, väldiga fördelar. Den revolutionära strategins stora epok börjar 1917, först för Ryssland och därefter för hela Europa. Givetvis innebär inte strategin att taktiken avskaffas: frågorna om den fackliga rörelsen, den parlamentariska verksamheten osv. försvinner inte, men de får nu en annan betydelse som metoder underordnade den samfälliga kampen för makten. Taktiken är underordnad strategin.

Om de taktiska vändningarna ofta ger upphov till inre slitningar i partiet, så ger de strategiska vändningarna upphov till ännu mycket mer djupgående omvälvningar. Den häftigaste vändpunkten är den då proletariatets parti övergår från förberedelser, propaganda, organisation och agitation till den direkta kampen om makten, till det väpnade upproret mot bourgeoisien. Allt vad partiet har av obeslutsamt, skepsis, försonlighet, kapitulationism – kort sagt av mensjevism – kommer till ytan och opponerar sig mot upproret, söker teoretiska formuleringar för sitt motstånd och finner dem helt färdiga hos gårdagens opportunistiska motståndare. Vi kommer att få iaktta denna företeelse mer än en gång till i framtiden.

Under perioden från februari till oktober [1917], under partiets omfattande agitations- och organisationsarbete bland massorna, gjorde det en sista mönstring, ett sista val av vapen inför den avgörande striden. Under och efter oktoberrevolutionen prövades dessa vapen i strider av enorm historisk omfattning. Att nu, flera år efter oktober, bedöma de olika ståndpunkterna när det gäller revolutionen i allmänhet och den ryska revolutionen i synnerhet, och samtidigt förbigå 1917 års erfarenheter med tystnad, vore att sysselsätta sig med sterilt pedanteri och inte med en marxistisk analys av politiken. Det vore som att käbbla om fördelarna med olika simsätt och samtidigt envist vända ryggen åt floden där dessa simsätt praktiseras. Det finns ingen bättre prövning av uppfattningarna om revolutionen än hur de fungerade under själva revolutionen, precis som olika simsätt bäst kan bedömas när simmaren hoppar i vattnet.

Proletariatets och böndernas demokratiska diktatur: i februari och oktober

Genom sin utveckling och sin utgång utdelade oktoberrevolutionen ett fruktansvärt slag mot den pedantiska parodi på marxismen, som var utbredd bland de ryska socialdemokraterna (ända från Gruppen för Arbetets Frigörelse¹ och till sitt mest fulländade uttryck hos bolsjevikerna). Andemeningen i denna pseudomarxism var att Marx' villkorliga och begränsade tanke: *De framskridna länderna visar de efterblivna länderna bilden av deras kommande utveckling* (Marx, *Kapitalet*, bd 1, s 4) omvandlades till en absolut och överhistorisk lag, som de försökte grunda arbetarklassens taktik på. Med denna teori kunde det naturligtvis inte vara frågan om att det ryska proletariatet skulle kämpa om makten, så länge de ekonomiskt mer utvecklade länderna inte hade föregått med sitt exempel och på något sätt skapat en förebild.

¹ Gruppen för Arbetets Frigörelse bildades 1883 av Plechanov tillsammans med andra ryska emigranter i Schweiz, efter deras brytning med populismen. Grundandet av denna organisation utgjorde startpunkten för den ryska marxistiska rörelsen. Den upplöstes i samband med att det Ryska Socialdemokratiska Partiet bildades 1898.

Varje land finner otvivelaktigt *vissa* av sin framtids särdrag i de framskridna ländernas historia, men det kan inte vara tal om att händelseutvecklingen i sin helhet ska upprepas. Tvärtom, ju mer den kapitalistiska ekonomin var av världsomfattande karaktär, desto mer antog utvecklingen i de efterblivna länderna, där eftersläpande inslag kombinerades med kapitalismens mest moderna sidor, en speciell prägel. I förordet till *Tyska bondekriget* skrev Engels: ”Och på en viss punkt – *som inte behöver inträda samtidigt eller på lika utvecklingsnivå överallt* – börjar den [borgarklassen] märka, att denne dess proletäre dubbelgångare växer den över huvudet.” (Engels, *Tyska bondekriget*, förordet till den andra upplagan. LT:s kursivering.)

Den historiska utvecklingen har tvingat den ryska bourgeoisie att göra detta konstaterande tidigare och fullständigare än någon annan. Redan innan 1905 hade Lenin uttryckt den ryska revolutionens speciella karaktär, formulerad som ”proletariatets och böndernas demokratiska diktatur”. I sig själv kan denna formulering endast vara av betydelse som en etapp på vägen mot proletariatets socialistiska diktatur, stödd på bönderna, vilket också det senare händelseförloppet visar. Lenins frågeställning var rakt igenom revolutionär och djupt dynamisk, och stod i fullständig och oförsonlig motsättning till det mensjevnikiska schemat, som hävdade att Ryssland endast kunde göra anspråk på att upprepa de framskridna ländernas historia, med bourgeoisie vid makten och socialdemokratin i opposition. Men vissa kretsar i vårt parti lade tonvikten i Lenins formulering på ”*demokratisk*”, inte på ”*diktatur*”, och ställde dess *demokratiska* karaktär i motsats till dess socialistiska karaktär. Det innebar att man i Ryssland, ett ensamt, efterblivet land, bara kunde tänka sig en demokratisk revolution. Den socialistiska revolutionen skulle börja i väst, och vi kunde slå in på den socialistiska vägen först efter England, Frankrike och Tyskland. Men denna uppfattning ledde oundvikligen till ett närmande till mensjevismen, och det framstod klart 1917, när revolutionens uppgifter inte längre handlade om förutsägelser utan om handling.

Att under revolutionen fullständigt vilja genomföra demokratin *mot* socialismen (vilken betraktades som en ”*förhastad*” fråga), innebar politiskt att avvika från den proletära ståndpunkten till den småborgerliga, att sluta upp bakom den nationella revolutionens vänsterflygel.

Betraktad isolerad var februarirevolutionen en borgerlig revolution. Men som borgerlig revolution kom den för sent, och saknade all stabilitet. Den slets sönder av motsättningar som omedelbart fick sitt uttryck i dubbelmakten², och den måste antingen omvandlas till en direkt inledning till den proletära revolutionen – vilket faktiskt skedde – eller kasta Ryssland tillbaka till ett halvkolonialt tillstånd, under någon sorts borgerlig oligarkis regim. Följaktligen kunde man betrakta tiden efter februarirevolutionen antingen som en period av konsolidering, utveckling och fullbordande av den demokratiska revolutionen eller också som en förberedelseperiod för den proletära revolutionen. Den första ståndpunkten intogs inte bara av mensjevikerna och socialistrevolutionärerna (SR:arna) utan också av vissa av de bolsjevikiska ledarna, med skillnaden att de senare ansträngde sig att driva den demokratiska revolutionen så långt åt vänster som möjligt. Men i grund och botten var deras metod densamma: att ”utöva påtryckningar” på den ledande bourgeoisie utan att gå utöver den borgerligt demokratiska regimens ramar. Om denna linje hade segrat, skulle revolutionens utveckling ha ägt rum över huvudet på vårt parti, och när det kom till kritan hade arbetar- och bondemassornas uppror ägt rum utan att vårt parti hade lett det. Med andra ord skulle vi ha fått juli-dagarna³ i mångdubbel skala, dvs. en katastrof.

Det är uppenbart att en direkt konsekvens av denna katastrof skulle blivit att partiet krossats. Det visar hela djupet i de meningsmotsättningar som då fanns.

² *Dubbelmakt* uppkommer under loppet av en revolutionär eller förrevolutionär situation, när det jämsides med den härskande klassens statliga institutioner uppstår en parallell ”regering” som de revolterande massornas betraktar som den verkliga regeringen, samtidigt som den härskande klassens regering i deras ögon tappar i auktoritet. En sådan situation är instabil och kortvarig, och den löses antingen genom att den härskande klassen återhämtar sig och krossar upproret, eller genom att arbetarnas lyckas gripa makten.

³ *Julidagarna* 1917 i Petrograd var en period av spontana uppror och blodigt förtryck. Bolsjevikerna förklarades vara ansvariga för händelserna, deras ledare arresterades och deras tidningar stängdes ner.

Det inflytande som mensjevnikerna och SR:arna hade under revolutionens första skede var naturligtvis ingen slump. Det återspeglar att den ryska befolkningen dominerades av småborgerliga massor, framförallt bönder, och visade på revolutionens bristfälliga mognad. Det var denna bristande mognad som, under de speciella omständigheter som hade skapats av kriget, gjorde det möjligt för de småborgerliga revolutionärerna att åtminstone skenbart leda folket, fastän de försvarade den härskande bourgeoisins historiska rättigheter. Men det innebär inte att den ryska revolutionen nödvändigtvis måste följa den väg som den gjorde från februari till oktober 1917. Denna väg berodde inte bara på klassförhållandena utan också av de tillfälliga omständigheter som skapats av kriget. Tack vare kriget var bönderna organiserade och beväpnade i form av en mångmiljonhövdad armé. Innan proletariatet fick tid att organisera sig under sin fana, för att sedan dra med sig landsbygdens massor, hade de småborgerliga revolutionärerna funnit ett naturligt stöd i den mot kriget revolterande bondearmén. De kunde pressa proletariatet med hela tyngden av denna mångmiljonhövdade armé, som allt var direkt beroende av, och kunde till en början leda proletariatet bakom sig. På samma klassbasis skulle revolutionens förlopp kunnat varit annorlunda: det visar de händelser som föregick kriget bättre än något annat. I juli 1914 skakades Petrograd av revolutionära strejker som till och med ledde till gatustrider. Denna rörelse leddes obestridligen av vårt partis underjordiska organisation och lagliga press. Bolsjevismen befäste sitt inflytande i den direkta kampen mot likvidatorerna och de småborgerliga partierna i allmänhet. En vidare utveckling av rörelsen skulle framför allt ha lett till att vårt parti hade stärkts: om det hade upprättats arbetar-deputerades sovjeter 1914 skulle de sannolikt redan från början varit bolsjevikiska. Uppsvinget på landsbygden skulle ha skett under direkt eller indirekt ledning av stadssovjeterna, som skulle ha letts av bolsjeviker. Det betyder inte nödvändigtvis att SR:arna omedelbart skulle ha förlorat allt inflytande på landsbygden. Nej, högst sannolikt skulle den proletära revolutionens första etapp ha ägt tum under *narodnikernas* [populisternas] fana. Men utifrån den händelseutveckling som vi har skisserat skulle de ha varit tvungna att föra fram sin vänsterflygel för att kunna upprätthålla kontakten med städernas bolsjevikiska sovjeter. Även i detta fall skulle upprorets direkta utgång främst ha berott på sinnesstämningen och agerandet hos armén, som var knuten till bönderna. Det är omöjligt och för övrigt lönlöst att nu gissa om rörelsen 1914-1915 skulle lett till seger om inte kriget brutit ut. Men mycket talar för att om den segerrika revolutionen hade utvecklats på den väg som den slog in på med julihändelserna 1914, så skulle störtandet av tsarismen fört de revolutionära arbetarsovjeterna till makten, och de skulle (redan från början!) via vänsternarodnikerna dragit med sig bondemassorna i sin kamp.

Kriget avbröt den revolutionära rörelsen, bromsade den, för att därefter påskynda den enormt. I form av en mångmiljonhövdad armé skapade kriget inte bara en social utan också en enastående och oväntad organisatorisk bas för de småborgerliga partierna: i själva verket kännetecknas bondeklassen av att den, trots böndernas stora antal, är mycket svår att omvandla till en organisatorisk bas även då de är besjälade av revolutionära stämningar. Genom att stödja sig på den helt färdiga organisation som armén utgjorde, kunde de småborgerliga partierna påtvinga proletariatet sin ledning och snärja det i försvarsvänlighetens⁴ nät. Det är därför som Lenin från första början ihärdigt bekämpar den gamla parollen om "arbetarnas och böndernas demokratiska diktatur" vilken under de nya omständigheterna innebar att bolsjevikpartiet förvandlades till vänstern i ett försvarsvänligt block. För Lenin var huvuduppgiften att dra den proletära förtruppen ur det försvarsvänliga träsket. Endast på detta villkor kunde proletariatet under nästa skede bli den axel kring vilken de arbetande landsbygdsmassornas skulle samlas. Men vilken inställning skulle man ha till den demokratiska revolutionen, eller mer exakt till arbetarnas och böndernas demokratiska diktatur? Lenin går till våldsamma polemiska utfall mot dessa "gammalbolsjeviker" som "mer än en gång spelat en bedrövlig roll i vårt partis historia genom att tanklöst upprepa en *inlärd* formel

⁴ *Försvarsvänlighet* är ett ord som används för att beteckna politiskt stöd till en borgerlig regerings krigsansträngningar. Efter februarirevolutionen stödde en stor del av bolsjevikpartiet den provisoriska regeringens politik att fortsätta kriget. Lenin föreslog en politik av revolutionär defaitism gentemot den borgerliga regeringens fortsatta imperialistiska krig. **Pravda**, där en av redaktörerna var Stalin, hade antagit en försvarsvänlig inställning innan Lenin anlände till Ryssland.

i stället för att *undersöka* den nya, levande verklighetens säregenhet”. Han tillfogar att man måste ansluta sig till den nya verkligheten, och inte till gamla formler: ”Överensstämmer denna kamrat Kamenevs gammal bolsjevikiska formel: ’Den borgerligt-demokratiska revolutionen är inte avslutad’, med verkligheten?”

Nej, formeln är föråldrad. Den duger ingenting till. Den är död. Ansträngningarna att återuppväcka den till liv blir förgäves. [VV10, bd 6, sid 330, ”Brev om taktiken”, april 8-13, 1917].

Det är riktigt att Lenin ibland sa att arbetar-, soldat- och bondedeputerades sovjeterna under februarirevolutionens första skede *till en viss del* förverkligade proletariats och böndernas revolutionära diktatur. Det är riktigt i den mån som dessa sovjeterna utövade makten. Men, som Lenin vid ett flertal tillfällen påpekade, februariperiodens sovjeterna utövade bara en halvmakt. De stödde bourgeoisins makt på samma gång som de utövade ”påtryckningar” på den i form av halvopposition. Det är just denna tvetydiga situation som gjorde att den inte kunde gå utöver ramen för den demokratiska koalitionen av arbetare, bönder och soldater. I den mån denna koalition inte stödde sig på reglerade statliga förhållanden utan på den väpnade makten och den revolutionära konjunkturen, tenderade denna styresform mot diktaturen, även om den ännu var långt ifrån den. Det var den formlösa demokratiska karaktären på denna halvt regerande koalition mellan arbetare, bönder och soldater som ledde till de medlande sovjeternas instabilitet. De måste antingen se sin roll minska till fullständig utplåning eller också verkligen ta makten i egna händer. Men de kunde inte gripa makten som en demokratisk koalition av arbetare och bönder, representerade av olika partier, utan endast som proletariats diktatur, under ledning av ett enda parti, och genom att dra med sig landsbygdens massor, till att börja med de halvproletära skikten. Med andra ord kunde arbetarnas och böndernas demokratiska koalition bara betraktas som en omogen form av makt som var oförmögen att verkligen gripa makten, som en inriktning, inte som ett faktum. Marschen mot makten måste oundvikligen spräcka det demokratiska höljet, ställa majoriteten av bönderna inför nödvändigheten att följa arbetarna, göra det möjligt för proletariats att förverkliga sin klassdiktatur, och därigenom, jämsides med den genomgripande demokratiseringen av samhällsförhållandena, ställa ett socialistiskt ingripande i den kapitalistiska äganderätten på dagordningen. Att under sådana omständigheter fortsätta att hålla sig till formuleringen om den ”demokratiska diktaturen”, det var i verkligheten att avstå från makten och driva in revolutionen i en återvändsgränd.

Den grundläggande tvistefråga kring vilket allt annat rörde sig var: ska vi kämpa om makten? Ska vi gripa makten eller ej? Bara detta visar att vi inte stod inför tillfälliga åsiktsskillnader, utan om två principiella inriktningar. Den ena av dem var proletär och ledde mot världsrevolutionen, den andra var ”demokratisk”, dvs. småborgerlig, och ledde när det kom till kritan till att den proletära politiken underordnades det borgerliga samhällets behov och reformarbete. Dessa två linjer hamnade på våldsamt kollisionsskäl i alla viktiga frågor under året 1917. Den revolutionära epoken, dvs den period då partiets samlade krafter omvandlas till handling, leder oundvikligen till att denna typ av motsättningar uppstår och visar sig. I större eller mindre utsträckning, mer eller mindre förändrade, kommer dessa två strömningar att visa sig mer än en gång under den revolutionära perioden i alla länder. Om man med ”bolsjevism” – och vi betonar här dess viktigaste aspekter – menar att den proletära förtruppen skolats, härdats och organiserats så att den kan gripa makten med vapen i hand; och om man med ”socialdemokrati” menar reformism och opposition inom ramen för det borgerliga samhället och anpassning till samhällets legalitet, alltså att massorna uppfostras i föreställningen om att den borgerliga staten är orubblig; då är det uppenbart att under den revolutionära perioden, då frågan om makten ställs rakt på sak, så kommer kampen mellan de socialdemokratiska tendenserna och bolsjevismen att yttra sig på ett mycket klart och öppet sätt även i ett kommunistiskt parti, vilket inte träder fram helt fullfjädrat ur historiens smedja.

Partiet ställdes inte inför frågan om att erövra makten förrän den 4 april, dvs. efter Lenins ankomst till Petrograd. Men inte ens då antog partiets linje en enhetlig och odiskutabel karaktär. Trots

aprilkonferensens⁵ beslut fanns det under hela förberedelseperioden ett ömsom dolt, ömsom öppet motstånd mot den revolutionära linjen.

Studiet av meningsskiljaktigheternas utveckling mellan februari och konsolideringen av oktoberrevolutionen är inte bara av utomordentligt teoretiskt intresse, utan har också en omätlig praktisk betydelse. 1910 kallade Lenin meningsmotsättningarna under den andra kongressen 1903 för ”förebud”, dvs en förvarning för de som kom senare. Det är viktigt att följa dessa meningsskiljaktigheter tillbaka till deras ursprung, dvs ända från 1903 och t o m från ”ekonomismen”.⁶ Men en sådan studie är meningslös om den inte är fullständig och även omfattar den period då de skilda synsätten underkastades det avgörande provet, dvs oktoberrevolutionen.

Vi kan inte på dessa sidor göra en djupgående undersökning av kampens alla faser. Men vi anser det vara nödvändigt att delvis fylla den sorgliga lucka som finns i vår litteratur när det gäller den viktigaste perioden i vårt partis historia.

Som vi redan har sagt koncentrerades dessa åsiktsbrytningar till frågan om makten. Allmänt sett är detta den provosten som används för att bestämma karaktären hos ett revolutionärt parti (och även på ett icke-revolutionärt parti).

I det skede vi studerar ställdes och löstes frågan om kriget i nära samband med frågan om makten. Vi kommer att studera dessa två frågor i kronologisk ordning: partiets och dess press' ståndpunkt under den första perioden efter störtandet av tsarismen, före Lenins ankomst; kampen om Lenins teser; följderna av juli-dagarna, Kornilov-upproret; den demokratiska konferensen och förparlamentet; frågan om det väpnade upproret och regimens kris (september-oktober); frågan om en ”homogen” socialistisk regering.

Vi hoppas att studiet av dessa meningsskiljaktigheter kommer att göra det möjligt för oss att dra slutsatser som kommer att vara till nytta för de andra partierna i Kommunistiska internationalen.

Kriget mot kriget och försvarsvänligheten

Störtandet av tsarismen i februari 1917 innebar naturligtvis ett väldigt språng framåt. Men i sig själv, dvs om vi inte betraktar den som ett steg mot oktober, innebar februarirevolutionen endast att Ryssland närmade sig den typ av borgerlig republik som finns exempelvis i Frankrike. De småborgerliga revolutionära partierna såg den som de har för vana att göra varken som en borgerlig revolution eller som ett steg mot den socialistiska revolutionen; de betraktade den som en demokratisk landvinning som hade ett egenvärde i sig själv. Och på detta grundade de sin ideologi om revolutionär försvarsvänlighet. De försvarade inte den ena eller andra klassens herravälde, gudbevars, utan ”revolutionen” och ”demokratin”. Men också i vårt parti ledde februarirevolutionen inledningsvis till en avsevärd förvirring av de politiska perspektiven. I mars stod *Pravda* i grunden betydligt närmare den revolutionära försvarsvänlighetens ståndpunkt än Lenins.

”När två arméer står emot varandra” – sägs det i en ledarartikel – ”är det den dummast tänkbara politiken att föreslå att den ena skulle lägga ned vapnen och återvända hem. Denna politik är inte en fredspolitik utan en politik för förslavande, en politik som ett fritt folk indignerat skulle förkasta.

Nej, folket kommer att förbli fast på sin post och det kommer att besvara varje kula med en annan kula, varje projektil med en annan projektil. Vi kan inte tillåta någon som helst upplösning av revolutionens militära styrkor.” (”Ingen hemlig diplomati”, *Pravda*, nr 9, 15 mars 1917). Som synes rör det sig här inte om de härskande och förtryckta klasserna, utan om det fria folket; det är inte klasserna som kämpar om makten, utan det fria folket som står ”vid sin post”. Såväl tankegångar

⁵ Aprilkonferensen antog formellt Lenins aprilteser efter en hård debatt.

⁶ *Ekonomismen* var en rysk variant av syndikalism. Den hävdade att arbetarnas ekonomiska kamp var tillräcklig för att utveckla en massrörelse, politiskt medvetande, och ett aktivt ledarskap. Lenin ägnade en stor del av sin pamflett **Vad bör göras?** till att angripa ekonomismen som en farlig strömning som förhärjad arbetarklassens efterblivenhet och tonade ned den revolutionära partiets roll.

som formuleringar är rent försvarsvänliga. I samma artikel läser vi: ”Vår paroll är inte upplösning av armén, som är revolutionär eller är på väg att bli det, inte heller det ihåliga mottot ’Ned med kriget!’ Vår paroll är: påtryckningar(!) på den provisoriska regeringen för att tvinga den att öppna, inför världsdemokratin(!), göra ett försök(!) att beveka(!) alla krigförande länder att omedelbart inleda förhandlingar för att göra slut på världskriget. Ända till dess(!) kommer var man att förbli på sin post.(!)” Detta program, att utöva påtryckning på den imperialistiska regeringen för att ”beveka” den att bedriva en rättvis politik, det var Kautskys och Ledebours i Tyskland, det var Longuets i Frankrike, det var MacDonalds i England, men det var inte bolsjevismens. I denna artikel nöjer redaktionen sig inte med att ge sina ”varmaste hälsningar” till Petrogradsovjetens beryktade manifest Till hela världens folk (ett manifest som från början till slut var genomsyrat av den revolutionära försvarsvänlighetens anda); den hälsar även ”med tillfredsställelse” de klart försvarsvänliga resolutioner som antagits vid två möten i Petrograd och varav den ena förklarar: ”Om de tyska och österrikiska demokratierna inte hör vår röst (dvs. den provisoriska regeringen och den medlande Petrogradsovjetens röst L.T.) kommer vi att försvara vårt fosterland till sista blodsdroppen.”(*Pravda*, nr 9, 15 mars 1917.)

Denna artikel är inget undantag. Tvärtom. Den uttrycker exakt *Pravdas* ståndpunkt fram till Lenins återkomst till Ryssland. Således finner man följande förklaring i artikeln *Om kriget* (*Pravda*, 17 mars 1917), vilken visserligen innehåller några kritiska anmärkningar mot manifestet till världens folk; ”Man kan endast applådera gårdagens appell, där arbetar- och soldatdeputerades sovjet i Petrograd uppmanar världens folk att tvinga sina regeringar att sätta stopp för slakten.” Hur ska man finna en utväg ur kriget? Samma artikel svarar så här: ”Utvägen ligger i påtryckningar på den provisoriska regeringen för att få den att förklara att den går med på att omedelbart inleda fredsförhandlingar.” [Stalin: *Works*, vol 3, s 4-9]

Man skulle kunna ge en mängd liknande citat av mer eller mindre maskerat försvarsvänlig eller medlande karaktär. Lenin, som ännu inte kunnat komma loss från Zürich, angrep vid denna tidpunkt i sina *Brev från fjärran* kraftigt mot varje antydning av eftergift mot de försvarsvänliga och kompromissande krafterna. ”Det är absolut otillåtligt” – skrev han 9 mars – ”att dölja för sig och för folket, att denna regering vill fortsätta det imperialistiska kriget, att den är agent för det brittiska kapitalet, att den önskar återupprätta monarkin och stärka godsägarnas och kapitalisternas herravälde.” Och 12 mars: ”Att föreslå denna regering att ingå en demokratisk fred är detsamma som att predika dygd för en bordellinnehavare.” Under det att *Pravda* uppmanar till påtryckningar på den provisoriska regeringen för att tvinga den att inför ”vårdemokratin” ingripa till förmån för freden, så skriver Lenin: ”Att föreslå Gutjov-Miljukovs regering att snarast sluta en hederlig, demokratisk fred mellan goda grannar är därför detsamma som om en god präst på landsbygden föreslog godsägare och köpmän att leva ’som gud vill’, älska sin nästa och vända högra kinden till när man blir slagen på den vänstra.” [VV10, bd 6, sid. 263 och sid 282, 284, ”Brev från fjärran”, 9 och 12 mars]

4 april, dagen efter sin ankomst till Petrograd, gick Lenin bestämt mot *Pravdas* inställning i frågan om krig och fred: ”Inget stöd åt den provisoriska regeringen. Hela falskheten i alla dess löften, särskilt ifråga om att avstå från annexioner, måste klarläggas. Avslöjande i stället för det otillåtliga, illusoriska ’kravet’ på att *denna* regering, kapitalisternas regering, skall *upphöra* att vara imperialistisk.” [VV10, bd 6, s 312, ”Om proletariats uppgifter i den nuvarande revolutionen”] Det säger sig självt att Lenin betecknade kompromissmakarnas appell från den 14 mars, som så gynnsamt mottagits av *Pravda*, som ”oklar” och ”förvirrad”. Det är ett fantastiskt hyckleri att uppmana de andra folken att bryta med sina bankirer, och samtidigt bilda en koalitionsregering med sina egna inhemska bankirer. ”Alla som hör till ’centrum’” – säger Lenin i sitt utkast – ”svär och bedyrar att de är marxister, internationalister, att de är för fred, för alla möjliga ’påtryckningar’ på regeringarna, för alla slags ’krav’ på den egna regeringen att ’den skall fastställa folkets fredsvilja’”. [VV10, bd 6, s 358, ”Proletariats uppgifter i vår revolution”]

Men, skulle man i förstone kunna invända, avstår ett revolutionärt parti från att utöva påtryckningar på bourgeoisin och dess regering? Naturligtvis inte. Påtryckningar på den borgerliga regeringen är vägen till reformer. Ett revolutionärt marxistiskt parti avstår inte från reformer, men reformerna gäller sekundära frågor och inte de väsentliga. Man kan inte få makten genom reformer. Man kan inte med hjälp av ”påtryckningar” tvinga bourgeoisin att ändra sin politik i en fråga som avgör dess eget öde. Det var just på grund av att det inte lämnade utrymme för reformistiska ”påtryckningar” som kriget skapade en revolutionär situation: man måste antingen följa bourgeoisin hela linan ut eller också resa massorna mot den för att frånta den makten. I det förra fallet kunde man få vissa eftergifter från bourgeoisin när det gällde inrikespolitiken på villkoret att man reservationslöst stödde deras imperialistiska utrikespolitik. Det var därför som den socialistiska reformismen redan från krigets början öppet förvandlades till socialistisk imperialism. Det var därför som de verkligt revolutionära krafterna var tvungna att arbeta på att skapa en ny International.

Pravdas ståndpunkt var inte proletärt revolutionär utan demokratisk, försvarsvänlig, även om den var tvetydig i sin försvarsvänlighet. Vi har störtat tsarismen, sa man, vi utövar påtryckningar på vår demokratiska regering. Denna måste föreslå folken fred. Om den tyska demokratin inte kan utöva ett tillräckligt tryck på sin regering kommer vi att försvara vårt ”fosterland” till sista blodsdroppen. Eftersom proletariatets erövrande av makten inte ställdes som en praktisk revolutionär uppgift ställdes heller inte förverkligandet av freden som en uppgift som arbetarklassen självständigt måste genomföra över huvudet på den borgerliga provisoriska regeringen. Likväl var dessa två saker oskiljaktiga.

Aprilkonferensen

Lenins tal vid Finlandsstationen om den ryska revolutionens socialistiska karaktär slog ner som en bomb för många av partiets ledare. Polemiken mellan Lenin och anhängarna av ”den demokratiska revolutionens fullbordande” började redan från första dagen.

Den väpnade demonstrationen i april då parollen ”Ned med den provisoriska regeringen!” skallade förorsakade en tillspetsad konflikt. Den gav vissa av högerens representanter förevändning att anklaga Lenin för blanquism⁷: störtandet av den provisoriska regeringen, som då stöddes av sovjetens majoritet, skulle, hette det, endast kunna genomföras mot arbetarmajoritetens vilja.

Formellt kunde det tyckas som om anklagelsen inte saknade grund, men i verkligheten fanns det inte skuggan av blanquism i Lenins politik i april. För honom gällde hela frågan i hur hög grad sovjeterna fortfarande återspeglade den verkliga sinnesstämningen bland massorna, att avgöra om partiet gjorde rätt eller fel i att rätta sig efter sovjeterna. Aprildemonstrationen som varit ”mer till vänster” än som var lämpligt var en sorts rekognoscering ämnad att pröva massornas sinnesstämning och förhållandet mellan dessa och sovjetens majoritet. Den ledde till slutsatsen att det krävdes ett långt förberedelsearbete. I början av maj klandrar Lenin Kronstadtmatroserna skarpt för att de i sin hänförelse gått för långt och förklarat sig inte längre erkänna den provisoriska regeringen...

De som var mot att kämpa om makten tog itu med frågan på ett helt annat sätt. Vid partiets aprilkonferens utvecklade Kamenev sin kritik: ”I nr 19 av *Pravda* föreslog vissa kamrater (det gäller naturligtvis Lenin – L.T.) en resolution om störtandet av den provisoriska regeringen. Den trycktes innan den senaste krisen, och parollen förkastades senare eftersom den skulle ha en upplösande effekt och den kallades våghalsig. Det betyder att krisen lärde kamraterna något. Den föreslagna resolutionen (dvs den resolution som Lenin föreslog vid aprilkonferensen L.T.) lider av samma fel...”

⁷ *Blanquism*, efter Louis-Auguste Blanqui (1805-1881), är en teori om väpnat uppror av små grupper av utvalda och tränade konspiratörer, i motsats till den marxistiska uppfattningen om massaktioner.

Detta sätt att ställa frågan är ytterst betecknande. När rekognosceringen väl var utförd drog Lenin tillbaka parollen om att omedelbart störta den provisoriska regeringen, men han gjorde det inte för en bestämd tidsperiod, så och så många veckor eller månader, utan helt och hållet beroende på hur snabbt massornas uppror mot kompromissmakarna skulle utvecklas. Oppositionen ansåg tvärtom att själva parollen var ett felsteg. Lenins tillfälliga reträtt innebar inte den minsta förändring av hans linje. Lenin grundade sig inte på det faktum att den demokratiska revolutionen ännu inte var slutförd utan endast på det faktum att massan ännu var oförmögen att störta den provisoriska regeringen och att man därför måste göra allt för att arbetarklassen skulle kunna göra det imorgon.

Hela aprilkonferensen ägnades åt denna grundläggande fråga: Går vi mot ett maktövertagande för att förverkliga den socialistiska revolutionen eller ska vi hjälpa till med att slutföra den demokratiska revolutionen? Tyvärr är protokollen från denna konferens än idag inte tryckta, fastän det knappast finns någon kongress i vårt partis historia som haft så stor och direkt betydelse för revolutionens utgång.

Oförsonlig kamp mot försvarsvänligheten och försvarsvännerna, erövra majoriteten i sovjeterna, störta den provisoriska regeringen, revolutionär fredspolitik, och ett program för den socialistiska revolutionen inom landet och för den internationella revolutionen utomlands, sådan var Lenins plattform. Som bekant var oppositionen till skillnad från detta av uppfattningen att man måste fullborda den demokratiska revolutionen med hjälp av påtryckningar på den provisoriska regeringen, och att sovjeternas roll i detta var att fungera som "kontroll"-organ över den borgerliga makten. Därav följde en helt annan och långt mer försonlig inställning till försvarsvänligheten.

En av Lenins motståndare sa vid aprilkonferensen: "vi talar om arbetar- och soldatsovjeterna som organisatoriska centra för våra styrkor och för makten... Deras blotta namn visar att de är en allians mellan småborgerliga och proletära krafter, som det med nödvändighet åligger att slutföra de borgerligt demokratiska uppgifterna. Om den borgerligt demokratiska revolutionen vore slutförd kunde denna allians inte längre existera ... och proletariatet skulle föra den revolutionära kampen mot den ... Ändå erkänner vi dessa sovjeter som organisatoriska centra för våra styrkor ... Således är den borgerliga revolutionen inte slutförd, den har inte utvecklats i sin fulla omfattning, och jag tror att vi alla måste gå med på att om den vore fullständigt avslutad så skulle makten faktiskt ha övergått i proletariatets händer." (Tal av Kamenev.)

Bristen på sammanhang i detta resonemang är uppenbar: den springande punkten är just att "revolutionen" aldrig kan vara "fullständigt avslutad" så länge makten inte övergått i andra händer. Upphovsmannen till det ovan citerade talet förbiser revolutionens verkliga axel, han härleder inte partiets uppgifter ur de verkliga styrkeförhållandena mellan klasserna utan utifrån en formell definition av revolutionen som borgerlig eller borgerligt demokratisk. Enligt honom måste man gå i block med småbourgeoisin och utöva kontroll över den borgerliga makten tills den borgerliga revolutionen är fullbordad. Det är ett klart mensjevikiskt schema. Genom att dogmatiskt låta benämningen av revolutionen ("borgerlig" revolution) begränsa dess uppgifter kom man oundvikligen fram till linjen att kontrollera den provisoriska regeringen, med kravet på ett fredsprogram utan landavträdelser, osv. Med fullbordande av den demokratiska revolutionen menade man underförstått förverkligandet av en serie reformer, som skulle genomföras via den konstituerande församlingen, där bolsjevikpartiet skulle spela rollen som vänsterflygel. Parollen "All makt åt sovjeterna!" förlorade på detta sätt varje verkligt innehåll. Det förklarade också Nogin, som var mer logisk än sina oppositionskamrater, vid aprilkonferensen: "Under utvecklingens gång försvinner sovjeternas viktigaste åligganden, en rad av deras administrativa funktioner överförs till de kommunala myndigheterna, till zemstvoerna, osv. Låt oss betrakta vidareutvecklingen av den statliga organisationen: vi kan inte förneka att det kommer att finnas en konstituerande församling och sedermera ett parlament. Därav följer att sovjeterna gradvis kommer att avlastas sina huvudsakliga funktioner; men det innebär inte att de kommer att ända sin existens på ett nesligt sätt. De kommer endast att överföra sina funktioner. Kommunrepubliken kommer inte att förverkligas genom dessa sovjeter."

Slutligen tog en tredje motståndare itu med frågan genom att ifrågasätta om Ryssland var moget för socialismen: ”Kan vi räkna på massornas stöd om vi ställer parollen om den proletära revolutionen? Nej, ty Ryssland är det mest småborgerliga landet i Europa. Om partiet antar den socialistiska revolutionens plattform, kommer det att förvandla sig själv till en krets av propagandister. Revolutionen måste utlösas från väster” Och senare: ”Var kommer den socialistiska revolutionens sol att gå upp? På grund av omständigheterna och vår allmänna kulturella nivå anser jag att det inte är vår sak att inleda den socialistiska revolutionen. Vi har inte de nödvändiga krafterna för detta; dessutom saknas de objektiva förutsättningarna. I väst ställs frågan om den socialistiska revolutionen på ungefär samma sätt som vi ställde frågan om att störta tsarismen.”

Vid aprilkonferensen drog inte alla Lenins motståndare samma slutsatser som Nogin, men på grund av tingens logik tvingades de att acceptera dem några månader senare. Att leda den proletära revolutionen eller nöja sig med rollen av opposition i det borgerliga parlamentet: det var de alternativt vårt parti stod inför. Den senare ståndpunkten var mensjevnikisk, eller rättare sagt, det var den ståndpunkt mensjevikerna tvingades överge efter februarirevolutionen. I själva verket hade de mensjevnikiska ledarna i årtal som hackspettar hackat fram budskapet att den kommande revolutionen skulle vara borgerlig, att en borgerlig revolutionsregering endast kunde fullgöra borgarklassens uppgifter, att socialdemokratien inte kunde åta sig den borgerliga demokratins uppgifter utan att den borde inskränka sig till rollen av opposition ”samtidigt som den drev borgarklassen åt vänster”. Särskilt Martynov utvecklade detta tema outtröttligt. När den borgerliga revolutionen inleddes 1917 fann mensjevikerna snabbt att de satt med i regeringen. Det enda de bevarade av sin ”principiella” inställning var att proletariatet inte borde gripa makten. Men det är uppenbart att de bolsjeviker som fördömde den mensjevnikiska ministersocialismen samtidigt som de var mot att proletariatet skulle gripa makten i själva verket övertog de ståndpunkter mensjevikerna hade haft innan revolutionen.

Revolutionen förorsakade förskjutningar i två riktningar: dels mot vänster – högern blev kadeter⁸ och kadeterna blev republikaner – dels mot höger – SR-arna och mensjevikerna blev de ledande borgerliga partierna. Det är med sådana medel som det borgerliga samhället försöker skapa en ny stomme för sin makt, sin stabilitet och sin ordning. Men medan mensjevikerna övergav sin formella socialism för den vulgära demokratin gick bolsjevikernas höger över till den formella socialismen, alltså den ståndpunkt som ända till helt nyligen varit mensjevnikernas.

Samma omgruppering ägde rum i frågan om kriget. Med undantag för några få dogmatiker antog bourgeoisin (som för övrigt knappast längre kunde hoppas på militär seger) nu formuleringen: ”Varken annexioner eller landavträdelser”. Mensjevikerna och Zimmerwald-SR-arna som kritiserat de franska socialisterna för att de försvarade sitt borgerligt republikanska fosterland blev försvarsvänner så fort de kände sig vara i en borgerlig republik; från en passivt internationalistisk ståndpunkt gick de över till aktiv patriotism. Samtidigt gled den bolsjevikiska högern över till den passiva internationalismen, som bestod i ”påtryckningar” på den provisoriska regeringen för att åstadkomma en demokratisk fred ”utan vare sig annexioner eller landavträdelser”. Formuleringen ”proletariatets och böndernas demokratiska diktatur” blir på så sätt teoretiskt och politiskt upplöst vid aprilkonferensen och två motsatta ståndpunkter framträder: den demokratiska ståndpunkten, maskerad med formellt socialistiska reservationer, och den socialistiskt revolutionära eller sant bolsjevikiska och leninistiska ståndpunkten.

⁸ *Kadeterna*, eller de konstitutionella demokraterna, var det liberala partiet. De var för en konstitutionell monarki i Ryssland, eller till och med i slutändan en republik. Det var ett parti bestående av progressiva godsägare, mellanbourgeoisi och borgerliga intellektuella.

Julidagarna, Kornilovupproret, den demokratiska konferensen och förparlamentet

Aprikonferensens beslut gav partiet en principiellt riktig grundval, men den gjorde inte slut på meningsskiljaktigheterna i partiledningen. Tvärtom, dessa meningsskiljaktigheter antog under händelsernas gång än mer konkreta former och de blev som skarpast under revolutionens mest avgörande ögonblick under oktoberdagarna.

Försöket att (på Lenins initiativ) organisera en demonstration den 10 juni fördömdes som äventyrspolitik av samma kamrater som hade ogillat karaktären på apriildemonstrationen. Demonstrationen 10 juni ägde aldrig rum eftersom den förbjöds av sovjetkongressen. Men 18 juni fick partiet sin revansch: den allmänna demonstration i Petrograd som organiserats på de ”kompromissandes” ganska oförsiktiga initiativ genomfördes nästan helt under bolsjevikiska slagord. Ändå försökte regeringen få igenom sin vilja: den gav lättsinnigt order om en idiotisk offensiv vid fronten. Det var ett avgörande ögonblick. Lenin varnade oupphörligt partiet mot oförsiktigheter: den 21 juni skrev han i *Pravda*: ”Kamrater, i nuvarande ögonblick skulle det inte vara övertänkt att gå till handling. Vi måste nu gå över till en ny etapp i vår revolution.” Så kom julidagarna som markerade en milstolpe i revolutionens förlopp och i utvecklingen av meningsskiljaktigheterna inom partiet.

Under dessa dagar spelade det spontana trycket från Petersburgs massor en avgörande roll. Men det är otvivelaktigt att Lenin då frågade sig om inte tiden redan hade kommit, om inte massornas sinnesstämning hade lämnat sovjet-överbyggnaden bakom sig, om vi inte var så hypnotiserade av sovjeternas legalitet att vi riskerade att släpa efter massorna och skiljas från dem. Det är mycket sannolikt att vissa rent militära operationer under julidagarna ägde rum på initiativ av kamrater som var uppriktigt övertygade om att Lenin gjorde samma bedömning av situationen som de. Vid ett senare tillfälle sa Lenin: ”I juli begick vi ganska många dumheter”. I verkligheten inskränkte sig affären också denna gång till en ”rekognoscering”, men av större omfattning och i ett mer framskridet skede av rörelsen. Vi tvingades slå till reträtt under ogynnsamma förhållanden. I sina förberedelser för upproret och maktövertagandet såg Lenin och partiet ingripandet i juli bara som en episod, där vi tvingades betala ett högt pris för rekognosceringen av fiendens och vår egen styrka, men en episod som inte kunde ändra vår aktions allmänna inriktning. De kamrater som var emot maktövertagandet såg däremot juliepisoden som ett livsfarligt äventyr. Högerelementen ökade sin aktivitet, deras kritik blev mer kategorisk, och följaktligen ändrades tonen i genmålet. Lenin skrev: ”Allt detta gnäll, alla dessa resonemang om att man ’inte borde ha’ deltagit (i försöket att ge massornas ytterst berättigade missnöje och harm en ’fredlig och organiserad’ karaktär!) är antingen en renegatinställning, ifall det härrör från bolsjeviker, eller också är det en för småborgaren vanlig yttring av hans vanliga räddhåga och förvirring.” [VV10, bd 6, sid 545-546, ”Om författningsillusioner”, 26 juli 1917]. Att i denna situation använda ordet renegat kastar ett tragiskt ljus över meningsskiljaktigheterna i partiet. Allteftersom händelseutvecklingen fortskred återkom det allt oftare.

Den opportunistiska inställningen i fråga om makten och kriget medförde naturligtvis en liknande attityd gentemot Internationalen. Högern försökte få partiet att delta i socialpatrioternas Stockholmskonferens⁹. Lenin skrev den 16 augusti: ”Kamenevs tal i den centrala exekutivkommittén den 6 april angående Stockholmskonferensen måste fördömas av de bolsjeviker som är trogna partiet och dess principer.” Längre ned, angående en mening där man sa att den revolutionära fanan började vaja över Stockholm, skriver Lenin: ”Det är en ihålig deklARATION i Tjernovs och Tseretelis anda. Den flagga som börjar vaja över Stockholm talar inte om revolution utan om kohandel, avtal,

⁹ På sommaren 1917 inbjöd de skandinaviska socialistpartierna sovjeternas exekutivkommitté till en *internationell fredskonferens i Stockholm*. Mensjevikerna och SR:arna accepterade, men bolsjevikerna förkastade inbjudan på grundval av Lenins uppfattning att den var en manöver från den tyska imperialismens sida, för att med hjälp av de socialistiska regeringarna fina ut de bästa fredsvillkoren. Bara Kamenev var för att man skulle delta.

amnesti åt socialimperialister och förhandlingar med bankirerna för att dela upp de annekterade områdena.” [CW, vol 25, s 240-41, ”Kamenev’s Speech in the Central Executive Committee on the Stockholm Conference”, 16 augusti 1917]

Den väg som ledde till Stockholm ledde i själva verket till den Andra internationalen, på samma sätt som deltagandet i förparlamentet ledde till den borgerliga republiken. Lenin *förordade* bojkott av Stockholmskonferensen, liksom han senare *förordade* bojkott av förparlamentet. När striden stod som hetast glömde han inte ett ögonblick uppgiften att skapa en ny International, en Kommunistisk international.

Redan 10 april föreslog Lenin att partiet skulle ändra sitt namn. De invändningar som görs kommenterar han med ”Detta är ett argument, som har sin rot i vanebundenhet, apati och tröghet.” Han slår fast: ”Det är på tiden att lägga av den smutsiga skjortan och ta på sig en ren.” [VV10, bd 6, s 370, ”Proletariatets uppgifter i vår revolution”, 10 april 1917] Inte desto mindre var motståndet i de ledande kretsarna så starkt att det dröjde ett år – under vilket hela Ryssland lade av sig det borgerliga styrets smutsiga kläder – innan partiet bestämde sig för att ändra sitt namn, och knyta an till Marx’ och Engels’ traditioner. Denna episod är karaktäristisk för den roll Lenin spelade under hela året 1917: vid historiens häftigaste vändpunkt förde han oupphörligt en enveten kamp mot gårdagen och för morgondagen. Och oppositionen, som tillhörde gårdagen och samlade sig under ”traditionens” baner, gjorde tidvis ett ytterst skarpt motstånd.

Kornilovupproret¹⁰ ledde till en kännbar omsvängning till vår fördel, och mildrade tillfälligt oenigheten utan att utplåna den. Under dessa dagar fanns inom högern en strävan till närmande mellan partiet och sovjetmajoriteten i frågan om försvaret av revolutionen och, i viss mån, av fosterlandet. I början av september [gamla almanackan – öa] reagerade Lenin i ett brev till centralkommittén: ”Enligt min övertygelse förfaller de till principlöshet, som (i likhet med Volodarskij) [i 30-talets utgåvor av *Samlade verk* hade denna parentes strukits, och återkom först i 1966 års upplaga – öa] glider ned till försvarsvänlighet eller (i likhet med andra bolsjeviker) till *block* med socialistrevolutionärerna, till att *understödja* den provisoriska regeringen. Det är absolut oriktigt och principlöst. Försvarsvänner blir vi *f ö r s t* efter proletariatets maktövertagande” Och vidare: ”Och vi får inte *ens nu* stödja Kerenskij’s regering. Det vore principlöst. Man kommer att fråga: Skall man då inte slåss mot Kornilov? Självfallet, jo! Men det är inte ett och samma, det finns en gräns här, den överskrids av en del bolsjeviker, som förfaller till ’kompromissande’ och låter sig *ryckas* med av händelsernas ström.” [VV10, bd 7, s 136 ”Till RSDAP:s centralkommitté”, 30 augusti 1917]

Den demokratiska konferensen (14-22 september) och förparlamentet som den gav upphov till (7 oktober)¹¹ markerade en ny etapp i utvecklingen av meningsskiljaktigheterna. Mensjevikerna och SR-arna försökte snärja bolsjeviker i sovjetlegaliteten för att därefter smärtfritt omvandla denna till en borgerligt parlamentarisk legalitet. Den bolsjevikiska högern välkomnade denna taktik. Vi har ovan sett hur högerflygeln föreställde sig revolutionens utveckling: sovjeterna skulle gradvis överlämna sina funktioner till andra institutioner: duman, zemstvoer, fackföreningar och slutligen den konstituerande församlingen, och därigenom avträda från den politiska scenen. Förparlamentets väg borde leda massornas tankar mot den konstituerande församlingen, den demokratiska revolutionens krona, och från sovjeterna som ”tillfälliga” och döende institutioner. Men bolsjeviker var redan i majoritet i Petrograds och Moskvas sovjet; vårt inflytande i armén växte, inte från dag till dag utan från timme till timme. Nu handlade det inte längre om förutsägelser eller perspektiv, det gällde att bokstavligen välja den väg revolutionen skulle slå in på nästa dag.

¹⁰ *General Lavr G Kornilov* (1870-1918) blev Kerenskij’s överbefälhavare i juli 1917 och ledde en kontrarevolutionär kupp mot Kerenskij i september 1917. När han besegrades av massorna i Petrograd ökade bolsjeviker’s prestige.

¹¹ Den *demokratiska konferensen* var ett försök från mensjevikernas sida att bromsa bolsjeviker’s tillväxt och deras kamp för sovjetmakt, och skapa ett alternativ till sovjeterna. Konferensen utsåg ett permanent organ som skulle konstituera ett *förparlament* tills dess den konstituerande församlingen samlades. Trotskij föreslog att man skulle bojkotta förparlamentet, men röstades ner. Lenin delade hans uppfattning men var inte närvarande. Bolsjeviker drog sig slutligen ur efter att ha läst en deklaration.

De kompromissande partiernas uppträdande på den demokratiska konferensen var en bedrövligh nedrighet. Ändå mötte vårt förslag att demonstrativt lämna denna konferens och lämna den åt sitt öde ett kategoriskt motstånd från högerelementen som ännu hade ett stort inflytande i vårt partis ledning. Sammanstötningarna i denna fråga var ett förspel till kampen i fråga om bojkotten av förparlamentet. 24 september, alltså efter den demokratiska konferensen, skrev Lenin:

”Bolsjevikerna borde gått därifrån i protest för att inte falla i konferensens fälla, när den försökte avleda folkets uppmärksamhet från de viktiga frågorna.” [CW 26, s 48, ”Heroes of Fraud and the Mistakes of the Bolsheviki”, 22 september 1917]

Trots frågans relativt begränsade omfattning var den bolsjevikiska fraktionens diskussioner vid den demokratiska konferensen angående bojkotten av förparlamentet av stor betydelse. I själva verket var det högerflygelns mest omfattande och på ytan lyckade försök att leda in partiet på vägen mot ”fullborda den demokratiska revolutionen”. Något protokoll från dessa diskussioner skrevs förmodligen aldrig; i varje fall har man såvitt jag vet inte hittat några anteckningar från någon sekreterare. Vid sammanställningen av denna artikel påträffades några ytterst knapphändiga papper i denna fråga. Kamenev utvecklade en argumentation som senare framlades i en klarare och mer bestämd form i Kamenevs och Zinovjevs välkända brev av den 11 oktober till partiorganisationerna¹². Det var Nogin som ställde frågan på det mest principiella sättet. I grund och botten innebär bojkotten av förparlamentet en uppmaning till uppror, sa han, alltså ett återuppreparande av julidagarna. Ingen skulle våga bojkotta denna institution, bara därför att den bar namnet *förparlament*.

Kärnan i högerflygelns uppfattning var att revolutionen oundvikligen måste leda från sovjeterna till ett upprättande av den borgerliga parlamentarismen, att ”förparlamentet” utgjorde en naturlig etapp på denna väg och att det därför vore idioti att vägra delta där, med tanke på att vi var beredda att ta plats som vänster i detta parlament. Man måste, sades det, fullborda den demokratiska revolutionen och ”förbereda sig” för den socialistiska. Men hur skulle man förbereda sig? Genom den borgerliga parlamentarismens skola, ty, förstår ni, de framskridna länderna är de efterblivna ländernas framtidsvision. Störtandet av tsarismen ansågs vara revolutionärt – vilket det också var – men proletariats maktövertagande ansågs vara möjligt på parlamentarisk väg, på den fullbordade demokratins grundvalar. Mellan den borgerliga och den proletära revolutionen skulle det förflyta en lång tid av demokratisk regim. Kampen för att delta i förparlamentet var en kamp för att ”europisera” arbetarrörelsen, för att så snabbt som möjligt kanalisera den i en demokratisk ”kamp om makten”, dvs. i socialdemokratins flodfåra. Vår fraktion vid den demokratiska konferensen bestod av mer än hundra medlemmar, och var inte så olik en partikongress, i synnerhet inte i detta skede. Över hälften av denna fraktion uttalade sig för deltagande i förparlamentet. I sig själv var detta faktum nog för att framkalla allvarliga farhågor, och från detta ögonblick slog Lenin också ständigt larm.

Under den demokratiska konferensen skrev Lenin: ”Det vore det största fel, den värsta parlamentariska kretinism, om vi betraktade den demokratiska konferensen som ett parlament, ty även om den proklamerade sig som revolutionens permanenta och suveräna parlament, så kan den *ingenting avgöra* – avgörandet ligger *utanför den*, i Petrograds och Moskvas arbetarkvarter.” [VV10, bd 7, s 232, ”Marxism och uppror”, 13-14 september 1917] Lenins inställning till deltagandet i förparlamentet kan utläsas ur många av hans uttalanden och i synnerhet hans brev den 29 september till Centralkommittén, där han talar om ”sådana flagranta fel av bolsjevikerna som det skamliga beslutet att delta i förparlamentet”. [VV10, bd 7, s 243, ”Krisen har mognat”, 19 september 1917] För honom var detta beslut ett uttryck för demokratiska illusioner och småborgerliga vacklan som han ständigt bekämpat, och på så sätt själv förfinat och utvecklat sin uppfattning om den proletära revolutionen. Det är inte sant att flera år måste förflyta

¹² Kamenevs och Zinovjevs brev från 11 oktober 1917, ”Om det nuvarande läget”, finns på engelska i Lenin CW, 1929 års upplaga, vol 21, s 328-31.

mellan den borgerliga revolutionen och den proletära. Det är inte riktigt att parlamentarismen är den enda eller viktigaste eller ens nödvändiga skolan i förberedelsen för maktövertagandet. Det är inte riktigt att vägen mot makten nödvändigtvis går över den borgerliga demokratin. Det är osammanhängande abstraktioner, dogmatiska scheman vars enda politiska funktion är att fjättra den proletära förtruppen till händer och fötter, och via de ”demokratiska” statliga mekanismerna förvandla den till bourgeoisins opposition, dess politiska skugga, vid namn socialdemokrati. Proletariatets politik måste föras i klasskampens tecken, inte efter skolboksaktiga scheman. Vår uppgift är inte att gå till förparlamentet utan att organisera upproret och ta ifrån motståndaren makten. Resten kommer av sig själv. Lenin föreslog t.o.m. att det skulle sammankallas en extra partikongress vars plattform skulle vara bojkotten av förparlamentet. Från och med detta ögonblick hamrar alla hans artiklar och brev uteslutande fram denna tanke: vi får inte gå via förparlamentet och följa i kompromissmakarnas ”revolutionära” släptåg, utan vi måste gå ut på gatan för att inleda kampen om makten.

På randen till oktoberrevolutionen – efterdyningar

Någon extrakongress behövde aldrig inkallas. Lenins påtryckningar åstadkom den nödvändiga vänsterförskjutningen av krafterna såväl i centralkommittén som i fraktionen i förparlamentet, som bolsjevikerna lämnade den 10 oktober. I Petrograd drabbar sovjeten samman med regeringen i frågan om de enheter från garnisonen som sympatiserade med bolsjevikerna skulle sändas till fronten. 16 oktober bildas den militärrevolutionära kommittén. Partihögern anstränger sig för att bromsa händelseförloppet. Kampen mellan olika tendenser i partiet och klasskampen i landet gick in i ett avgörande skede. Det är i brevet *Om det nuvarande läget*, signerat av Kamenev och Zinovjev, som högerns ståndpunkt klarläggs och motiveras mest utförligt. Brevet skrevs 11 oktober, alltså två veckor innan kraftmätningen, och skickades till partiets viktigaste organisationer. Det motsätter sig kategoriskt centralkommitténs beslut angående det väpnade upproret. När de båda författarna varnar partiet för att underskatta fiendens styrkor gör de i själva verket en ohygglig underskattning av revolutionens styrkor, de förnekar t.o.m. att massorna skulle vara i en stridbar sinnesstämning (två veckor innan den 25 oktober!). Författarna förklarar: ”Vi är djupt övertygade om att om vi i nuvarande läge proklamerade det väpnade upproret skulle vi inte bara sätta vårt partis öde på spel utan också den ryska och den internationella revolutionens”. Men vad skulle man göra om man inte beslöt sig för väpnat uppror och maktövertagande? Brevets svar är rättframt och exakt: ”Med hjälp av armén och arbetarna håller vi en revolver tryckt mot bourgeoisins tinning”, och under detta hot är den tvungen att sammankalla den konstituerande församlingen. ”Vårt partis utsikter i valen till den konstituerande församlingen är utmärkta ... Bolsjevikernas inflytande ökar ... Med rätt taktik kan vi få en tredjedel och ännu fler av platserna till konstituerande församlingen.”

Enligt detta brev borde partiet således spela rollen av ”inflytelserik” opposition i den borgerliga konstituerande församlingen. Denna socialdemokratiska uppfattning beslöjades i någon mån genom följande övervägande: ”Sovjeterna, som blivit ett väsentligt drag i vårt liv, kan inte upplösas ... Det är endast sovjeterna som den konstituerande församlingen kan stödja sig på i sitt revolutionära arbete. Konstituerande församling och sovjet, det är den kombinerade typ av statliga institutioner som vi går mot.” Ett intressant faktum, som klart visar högerflygelns allmänna linje, är att teorin om den ”kombinerade” statliga makten, som band den konstituerande församlingen till sovjeterna, togs upp 1 ½ eller 2 år senare i Tyskland av Rudolf Hilferding, som också han kämpade emot proletariatets maktövertagande. Den österrikiska opportunisten anade då inte att han plagierade andra.

Brevet *Om det nuvarande läget* tillbakavisar att vi redan hade majoriteten av det ryska folket bakom oss, på grundval av den rent parlamentariska majoriteten. ”I Ryssland” – sägs det – ”är majoriteten av arbetarna och en stor del av soldaterna för oss. Men resten är tvivelaktigt. Vi är t.ex. övertygade om att majoriteten av bönderna skulle rösta för SR:arna om valen till konstituerande församlingen skulle äga rum. Är det en slump?”

Detta sätt att ställa frågan innebär ett grundläggande fel: man förstår inte att bönderna kan ha starka revolutionära intressen och en intensiv önskan att få tillfredsställa dem, men de kan inte ha en självständig politisk ställning: de måste antingen ge sina röster åt SR:arna och alltså i sista hand åt bourgeoisin, eller också aktivt sluta upp på proletariats sida. Men det är vår politik som avgör vilken av de två möjligheterna som förverkligas. Om vi hade gått till förparlamentet för att spela rollen av inflytelserik opposition ("en tredjedel eller t.o.m. mer av platserna") i den konstituerande församlingen, så hade vi därigenom nästan automatiskt försatt bönderna i en situation där de måste försöka få sina krav tillgodosedda genom den konstituerande församlingen, och följaktligen genom dess majoritet, inte genom oppositionen. Däremot skapade proletariats maktövertagande omedelbart en revolutionär ram för böndernas kamp mot storgodsägarna och funktionärerna. För att använda våra vanliga begrepp kan man säga att brevet både *underskattar* och *överskattar* bönderna; det underskattar dess revolutionära möjligheter (under proletariats ledning), och det överskattar dess politiska självständighet. Detta dubbla fel beror i sin tur på en underskattning av proletariats och partiets styrka, dvs. en socialdemokratisk uppfattning av proletariats. Det är inget förvånande i detta. Opportunisterna av alla slag grundar sig i sista hand på misstaget att undervärdera proletariats revolutionära kraft och möjligheter.

I sin kamp mot tanken på ett maktövertagande försökte brevet författare skrämja partiet med perspektivet på ett revolutionärt krig. "Massan av soldaterna stödjer oss för slagordet om fred, inte om krig ... Om vi, efter att ensamma ha gripit makten på grund av världssituationen tvingas att föra ett revolutionärt krig kommer massan av soldaterna att överge oss. Visserligen kommer den bästa delen av de unga soldaterna att förbli med oss, men massan kommer att överge oss." Denna argumentation är synnerligen lärorik. Här finner man de grundläggande skäl som senare talade för fredsavtalet i Brest-Litovsk, men som i detta fall var riktade mot maktövertagandet. Det är uppenbart att inställningen i detta brev i hög grad förstärkte dessa författares och deras anhängares positiva inställning till att sluta fred i Brest-Litovsk. För oss återstår det här att upprepa vad vi sagt om detta vid andra tillfällen: det som kännetecknade Lenins politiska geni är inte att han betraktade den tillfälliga kapitulationen i Brest isolerat, utan i ljuset av oktoberrevolutionen. Det får man inte glömma.

Arbetarklassen kämpar och utvecklas med den osvikliga medvetenheten om att motståndaren är starkare. Det ser man ständigt i det dagliga livet. Motståndaren har rikedomarna, statsmakten, alla ideologiska påtryckningsmedel, alla förtryckarmekanismer. Vanan att betrakta fienden som överlägsen i styrka är en oskiljaktig del av ett revolutionärt partis liv och arbete under förberedelse-skedet. Konsekvenserna av de oförsiktiga eller för tidiga handlingar som partiet kan begå påminner det varje gång brutalt om fiendens styrka.

Men vid en viss tidpunkt blir denna vana att betrakta fienden som den starkare det viktigaste hindret för segern. Bourgeoisins svaghet döljs på något sätt i skuggan av dess styrka från igår. "Ni underskattar fiendens styrka!" Det är stridsropet för alla dem som är fientligt inställda till det väpnade upproret. Två veckor innan segern skrev högern (i *Om det nuvarande läget*): "Alla de som inte bara vill föreläsa om upproret, måste kallt väga dess utsikter. Och vi anser det vara vår plikt att säga att det för närvarande vore ytterst farligt att underskatta fiendens styrka och överskatta vår egen. Fiendens styrka är större än vad det verkar. Det är i Petrograd som kampen avgörs; men i Petrograd har det proletära partiets fiender samlat avsevärda styrkor: fem tusen *mycket* väl beväpnade junkrar, som är perfekt *organiserade* och (genom sin klass' ställning) kan och önskar *ivrigt* att få slåss; stöttrupper, kosacker, en ansevärd del av garnisonen, och slutligen en mycket stor del av artilleriet, som är grupperat i solfjädersform runt Petrograd. Dessutom kommer våra fiender nästan säkert, med hjälp av sovjeternas allryska centrala exekutivkommitté, att försöka hämta trupper från fronten."

Det är naturligtvis aldrig möjligt att komma fram till en fullständigt exakt bedömning i ett inbördeskrig – där gäller det inte bara att räkna bataljoner utan också att uppskatta dras medvetenhetsgrad. Lenin själv ansåg att fienden hade ansevärd styrkor i Petrograd och föreslog att man skulle börja

upproret i Moskva där det enligt honom borde kunna genomföras utan blodsutgjutelse. Smärre misstag är oundvikliga när det gäller förutsägelser av detta slag, även under de mest gynnsamma omständigheter, och det är alltid klokast att arbeta efter den minst gynnsamma hypotesen. Men det som intresserar oss i detta fall är den fruktansvärda överskattningen av fiendens styrkor, den fullständiga förvrängningen av alla proportioner, när fienden i själva verket inte hade några som helst väpnade styrkor.

Denna fråga är av en oerhörd betydelse, vilket erfarenheterna från Tyskland visade. Så länge parollen om uppror huvudsakligen, om inte uteslutande, var ett agitationsmedel för det tyska kommunistpartiets ledare tänkte de inte på fiendens väpnade styrkor (Reichswehr, fascistiska trupper, polisen etc.). Det tycktes dem som om den ständigt stigande revolutionära vågen skulle lösa den militära frågan av sig själv. Men när de ställdes direkt inför problemet föll samma kamrater, som tidigare hade betraktat fiendens väpnade styrkor som icke-existerande, omedelbart över till en annan ytterlighet: de började sätta tilltro till alla siffror man gav dem om bourgeoisins väpnade styrkor, adderade noggrant Reichswehrs och polisens styrkor och avrundade sedan summan (drygt en halv miljon) och fick på så sätt fram en kompakt, till tänderna beväpnad massa som var tillräckligt stark för att omintetgöra deras ansträngningar.

Otvivelaktigt var den tyska kontrarevolutionens styrkor större, eller åtminstone bättre organiserade och förberedda än de som våra Kornilovar och halv-Kornilovar hade till sitt förfogande. Men det hade också den tyska revolutionens aktiva krafter. Proletariatet utgör det överväldigande flertalet av befolkningen i Tyskland. Hos oss avgjordes frågan av Petrograd och Moskva, åtminstone i det första skedet. I Tyskland skulle upproret i ett slag haft ett tiotal starka proletära fästen. Om KPD:s ledare hade tänkt på detta skulle fiendens styrkor förefallit dem betydligt mindre imponerande än i deras omätligt uppblåsta statistiska beräkningar. De tendentiösa uppskattningar som man gjorde i Tyskland och som man för att rättfärdiga sin politik fortsätter att göra efter misslyckandet i oktober måste hursomhelst kategoriskt förkastas. Vårt ryska exempel har i detta sammanhang en enastående betydelse: två veckor innan vår seger utan blodsutgjutelse i Petrograd – en seger som vi lika väl kunnat hemföra två veckor tidigare – såg erfarna politiker i vårt parti mängder av fiender resa sig mot oss: junkrar som kunde och ville strida, stöttrupper, kosacker, en avsevärd del av garnisonen, artilleriet i solfjädersform runt Petrograd, trupper hämtade från fronten. Men i verkligheten fanns ingenting, absolut ingenting. Låt oss nu för ett ögonblick anta att motståndarna till upproret haft övertaget i partiet och i centralkommittén. Den roll som ledningen spelar under ett inbördeskrig är solklar: i så fall hade revolutionen på förhand ha varit dömd till undergång – om inte Lenin hade uppåddat partiet mot centralkommittén, vilket han förberedde sig att göra och som han säkerligen skulle ha gjort med framgång. Men när de står inför samma situation kommer inte alla partier att ha en Lenin...

Det är inte svårt att föreställa sig hur historieskrivningen skulle ha sett ut om tendensen att dra sig undan striden hade segrat i centralkommittén. De officiella historikerna skulle utan tvivel ha beskrivit situationen på ett sådant sätt att upproret skulle framstått som en verklig dårskap i oktober 1917: de skulle försett läsaren med en fantastisk statistik över antalet junkrar, kosacker, chockavdelningar, ”solfjädersformat” artilleri, och trupper hämtade från fronten. Hade inte dessa styrkor prövats av revolutionen så skulle de ha verkat mycket mer skräckinjagande i statistiken än de var i verkligheten. Det är en lärdom som man måste rista in djupt i varje revolutionärs medvetande!

Lenins enträgna, oupphörliga, outtröttliga påtryckningar på centralkommittén under september- och oktobermånaderna motiverades av en fruktan för att vi skulle låta ögonblicket gå oss ur händerna. Strunt! svarade högern, vårt inflytande kommer att öka. Vem hade rätt? Och vad innebär det att låta ögonblicket gå sig ur händerna? Här kommer vi till en fråga där den bolsjevikiska aktiva och strategiska uppskattningen av revolutionens vägar och metoder allra skarpast och klarast stöter sig mot den socialdemokratiska, mensjevikiska helt igenom fatalistiska uppfattningen.

Vad innebär det att låta ögonblicket gå sig ur händerna? Situationen är naturligtvis gynnsammast för uppror när styrkeförhållandena är som mest till vår fördel. Det är självklart att det här rör sig om

styrkeförhållanden på medvetenhetens område, dvs. inom den politiska överbyggnaden och inte på den ekonomiska basens område, som man kan betrakta som mer eller mindre oförändrad under hela det revolutionära skedet. På en och samma ekonomiska bas, med samma klassuppdelning i samhället, varierar styrkeförhållandena beroende på de proletära massornas sinnesstämning, i hur hög grad deras illusioner krossats, hur mycket politisk erfarenhet de samlat, i hur hög grad de mellanliggande klassernas och gruppernas förtroende för statsmakten rubbats och slutligen i hur hög grad statsmaktens självförtroende försvagats. I en tid av revolution utvecklas dessa förhållanden mycket snabbt. Och hela taktikens konst består i att gripa det ögonblick då kombinationen av omständigheter är som mest gynnsam för oss. Kornilovs uppror förberedde definitivt dessa omständigheter. Massorna hade förlorat förtroendet för sovjetmajoritetens partier och såg med egna ögon den kontrarevolutionära faran. De drog slutsatsen att det nu var bolsjevikernas tur att söka en utväg ur situationen. Varken statsmaktens upplösning eller det spontana tillströmningen av massornas otåliga och fordrande förtroende för bolsjevikerna kunde vara länge: krisen måste lösas på ett eller annat sätt. ”Nu eller aldrig!” upprepade Lenin.

På detta svarade högern: ”Det är ett djupt historiskt misstag att ställa frågan om maktens övergång i det proletära partiets händer på detta sätt: antingen genast eller aldrig. Nej proletarietets parti kommer att växa, allt större massor kommer att lära känna dess program... Det är endast genom att under nuvarande omständigheter ta initiativet till uppror som vidareutvecklingen av det proletära partiets framgångar kan avbrytas ... Vi varnar för denna förödande politik.” (*Om det nuvarande läget*).

Denna fatalistiska optimism kräver ett ingående studium. Den är inte specifikt nationell, och definitivt inget individuellt fenomen. Så sent som förra året såg vi samma tendens i Tyskland. I grund och botten är det obeslutsamheten och oförmågan till handling som döljer sig bakom denna fatalism, men den maskerar sig med hjälp av en trösterik förutsägelse: vi blir ju mer och mer inflytelserika, våra krafter ökar bara med tiden, påstås det. Vilken vanföreställning! Ett revolutionärt partis styrka växer bara till en viss punkt, därefter kan den avta: som ett resultat av partiets passivitet övergår massornas förhoppningar i desillusioner, och under tiden återhämtar sig fienden från sin panik och drar fördel av denna desillusion. Det var en sådan avgörande vändning som ägde rum i Tyskland i oktober 1923. Vi var inte heller långt ifrån en sådan omsvängning i Ryssland under hösten 1917. Det kanske hade räckt med att låta ytterligare några veckor förflyta för att den skulle skett. Lenin hade rätt: *Nu eller aldrig!*

”Men den avgörande frågan”, säger motståndarna till upproret, och tar därmed fram sitt sista och starkaste argument, är den följande: ”Är verkligen huvudstadens arbetare och soldater i en sådan sinnesstämning att de inte ser någon annan lösning än gatustriden, att de eftersträvar den till varje pris. Nej. Denna sinnesstämning finns inte ... Om det bland huvudstadens fattiga massor fanns en sådan kampvillig sinnesstämning som drev dem ut på gatorna, så skulle detta kanske vara en garanti för att deras uppror skulle dra med sig de största och viktigaste organisationerna (järnvägsarbetarnas, postens och telegrafens fackföreningar, osv.) där vårt partis inflytande är svagt. Men eftersom denna sinnesstämning inte ens finns på fabriker och i kasernerna skulle man gå i en fälla om man byggde sina planer på detta.” (*Om det nuvarande läget*.) Dessa rader, som skrevs den 11 oktober, får en utomordentligt aktuell betydelse om man kommer ihåg, att när de tyska kamrater som ledde partiet förra året skulle förklara varför man slog till reträtt utan att ha utväxlat ett enda slag, också hänvisade till att massorna inte ville slåss. Men man måste ha klart för sig att upproret vanligtvis har allra störst segerchanser när massorna redan är tillräckligt erfarna för att inte huvudstupa kasta sig in i kampen utan väntar och kräver en kampduglig, beslutsam och duglig ledning. Tack vare sina erfarenheter från aprilaktionen, julidagarna och Kornilovupproret förstod arbetarmassorna, eller åtminstone de bästa av dem, att det i oktober 1917 inte rörde sig om enstaka spontana protester eller rekognosceringar utan om det avgörande upproret för maktövertagandet. Följaktligen hade deras sinnesstämning blivit mer koncentrerad, kritisk och genomtänkt. Övergången från en sinnesstämning som präglas av illusioner och en sprudlande spontanitet till en

mer kritisk medvetenhet leder oundvikligen till ett avbrott i den revolutionära utvecklingen. Denna fortskridande kris i massornas sinnesstämning kan endast övervinnas med en korrekt politik från partiets sida, dvs. framför allt en verklig beredskap och förmåga att leda proletariats uppror. Men om ett parti som under lång tid bedrivit en revolutionär agitation och bit för bit lösgjort proletariatet från de kompromissande krafternas inflytande, och sedan, efter att till det yttersta ha stärkt massornas självförtroende, börjar att tveka, syssla med hårklyverier, söka undanflykter och förhala besluten – då kommer det att förlama massornas aktivitet och framkalla besvikelse och upplösning bland dem, och störtar revolutionen i fördärvet. Samtidigt tillförsäkrar det sig möjligheten att – efter nederlaget – skylla misslyckandet på massornas bristande aktivitet. Det var i denna riktning som brevet *Om det nuvarande läget* drev vår organisation. Lyckligtvis lyckades partiet under Lenins ledning bestämt göra upp med denna sinnesstämning bland ledarna, och endast tack vare det kunde det leda en framgångsrik revolution.

När vi nu har karaktäriserat de politiska frågorna som hörde samman med förberedelserna av oktoberrevolutionen, och har försökt klargöra kärnan i de meningsskiljaktigheter som fanns inom vårt parti, så återstår det för oss att kort undersöka de viktigaste punkterna i den kamp som fördes inom partiet under dessa sista avgörande veckor.

Beslutet att igångsätta det väpnade upproret fattades av CK den 10 oktober. Den 11 skickades brevet *Om det nuvarande läget* ut till partiets viktigaste avdelningar. Den 18, alltså en vecka innan revolutionen, publicerade Kamenev ett brev i *Novaja Zjizn*. ”Inte endast Zinovjev och jag” – skriver han i detta brev – ”utan en rad praktiskt lagda kamrater anser att det skulle vara en otillåtlig handling, livsfarlig för proletariatet och revolutionen, att i nuvarande ögonblick, med de aktuella styrkeförhållandena, ta initiativ till ett väpnat uppror oberoende av sovjetkongressen och flera dagar innan den sammankallas.” (*Novaja Zjizn*, 18 oktober 1917.) 25 oktober erövrades makten och sovjetregeringen bildades i S:t Petersburg. 4 november inlämnade ett antal framstående partimedlemmar sin avskedsansökan till CK och folkkommissariernas råd, och krävde att en koalitionsregering skulle bildas av alla de partier som ingick i sovjeterna. ”Annars”, skrev de, ”får man finna sig i att en rent bolsjevikisk regering upprätthålls med hjälp av politisk terror”. Och i ett annat dokument från samma tid sägs det: ”Vi kan inte påta oss ansvaret för den livsfarliga politik som CK bedriver emot viljan hos en väldig del av proletariatet och soldaterna, vilka önskar ett så snabbt slut som möjligt på blodsutgjutelserna mellan demokratins olika delar. Det är därför som vi inlämnar vår avskedsansökan som CK-medlemmar, för att få rätt att uppriktigt säga vår mening till massan av arbetare och soldater och uppmana dem att följa vår paroll: Leve en regering av alla sovjetiska partier! Omedelbar överenskommelse på denna grund!” (”Oktoberrevolutionen”, *Archives of the Revolution*, 1917, s 407-10.)

De som varit mot det väpnade upproret och som sett maktövertagandet som äventyrspolitik, krävde alltså efter upprorets seger att makten skulle återlämnas till de partier som proletariatet hade fått kämpa mot för att gripa makten. Av vilka skäl skulle det segerrika bolsjevikpartiet återlämna makten (för det rörde sig verkligen om ett återlämnande av makten) till mensjevikerna och SR:arna? Oppositionens medlemmar svarade: ”Vi anser att skapandet av en sådan regering är nödvändig för att förhindra ytterligare blodsutgjutelse, hotande svält, och för att förhindra att revolutionen krossas av Kaledin och hans anhang och för att säkerställa att den konstituerande församlingen sammankallas på utsatt datum och att det fredsprogram som den allryska kongressen av arbetar- och soldatdeputerades sovjet antagit verkligen genomförs.” (*Ibid*, s 407-10.) Med andra ord gällde det att via sovjeterna hitta den väg som ledde till en borgerlig parlamentarism. Revolutionen hade vägrat gå via förparlamentet, och hade med hjälp av oktoberrevolutionen brutit sig sin egen flodbädd, men enligt oppositionen bestod nu uppgiften i att rädda revolutionen från diktatur genom att med hjälp av mensjevikerna och SR:arna leda in den i den borgerliga regimen flodfåra. Det gällde varken mer eller mindre än att utplåna revolutionen. Naturligtvis kunde det inte vara frågan om försoning på sådana villkor.

Dagen därpå, 5 november, kom ännu ett brev i samma anda: ”Jag kan inte tåga i partidisciplinens namn när marxister tvärtemot sunt förnuft och trots det rådande läget inte vill ta hänsyn till de verkliga omständigheter som gör det till en tvingande nödvändighet för oss att komma överens med alla de socialistiska partierna ... Jag kan inte i partidisciplinens namn hänge mig åt personkult, eller låta den eller den personens tidigare deltagande i ministären vara avgörande för om vi skall sluta en politisk överenskommelse med alla de socialistiska partierna, en överenskommelse som skulle konsolidera alla våra grundläggande krav, och på detta sätt förlänga blodsspillan, om det så bara gällde ett ögonblick.” (*Rabotjaja Gazeta*, 5 november 1917.) Författaren till detta brev, Lozovskij, slutar med att förklara det nödvändigt att kämpa för en extra partikongress som skulle bestämma ”om bolsjevikernas Ryska Socialdemokratiska Arbetarparti skulle förbli arbetarklassens marxistiska parti eller om det definitivt skulle slå in på en väg som inte hade något gemensamt med den revolutionära marxismen”.

Läget föreföll verkligen förtvivlat. Inte bara bourgeoisin och godsägarna, inte endast den ”revolutionära demokratin” som ännu behärskade många organisationer (järnvägsarbetarnas all-ryska centrala exekutivkommitté [Vikzjel], armékommittéerna, regeringstjänstemännen, osv.) utan också vissa av vårt eget partis mest inflytelserika medlemmar, medlemmar i CK och i folkkommissariernas råd, fördömde högljutt och öppet vårt partis försök att förbli vid makten för att genomföra sitt program. Vid en ytlig överblick kunde läget verka förtvivlat. Att anta oppositionens krav var att utplåna Oktober. Men då skulle det varit meningslöst att ha genomfört revolutionen. Det fanns bara en sak att göra: att gå vidare och lita på massornas revolutionära vilja. 7 oktober publicerade *Pravda* ett kategoriskt uttalande av centralkommittén, skrivet av Lenin, som andades revolutionär entusiasm och i klara, enkla, odiskutabla formuleringar riktade sig till partimassorna. Denna appell skingrade slutgiltigt alla tvivel om partiets och centralkommitténs kommande politik:

Må alla klenrogna, alla vacklande, alla tvivlande och alla, som låtit sig skrämmas av bourgeoisin eller påverkas av dess direkta eller indirekta hantlangare, blygas. Bland arbetar- och bondemassorna i Petrograd, Moskva osv. finns inte ett spår av vacklan. Vårt parti slår enigt och fast som en man vakt om sovjetmakten, om alla arbetandes, i främsta rummet arbetarnas och de fattiga böndernas intressen! ("Från Rysslands Socialdemokratiska Arbetarpartis (bolsjevikerna) Centralkommitté. Till alla partimedlemmar och till alla Rysslands arbetande klasser", 5-6 november 1917, *VV*, bd 2, s 425.)

Partiet hade övervunnit denna ytterst akuta kris. Men den interna kampen upphörde inte ännu. Den fortsatte efter i huvudsak samma linjer. Men dess politiska betydelse minskade. Det finns ett ytterst intressant vittnesmål om detta i den rapport som Uritskij lämnade till Petrogradkommitténs partimöte 12 december, och som behandlade frågan om sammankallandet av den konstituerande församlingen: ”Meningsskiljaktigheterna i vårt parti är inte nya. De följer samma inriktning som tidigare i fråga om upproret. Nu betraktar vissa kamrater den konstituerande församlingen som revolutionens krona. De grundar sin ståndpunkt på regler om etikett, de begär att vi inte skall visa oss taktlösa osv. De vill inte att de bolsjevikiska medlemmarna i den konstituerande församlingen ska kontrollera sammankallande, styrkeförhållanden, osv. De betraktar saker och ting ur en rent formell synvinkel, de förstår inte att denna kontrollfunktion bara återspeglar vad som sker utanför den konstituerande församlingen, och att vi utifrån detta kan bestämma vår inställning till den... Vi kämpar nu för proletariats och fattigböndernas intressen, men en handfull kamrater anser att vi gör en borgerlig revolution som bör krönas med den konstituerande församlingen.”

Upplösandet av den konstituerande församlingen betecknade slutet på en viktig etapp i såväl Rysslands som vårt partis historia. Efter att ha övervunnit det inre motståndet hade proletariats parti inte endast erövrat makten utan också behållit den.

Oktoberupproret och den sovjetiska "lagligheten"

I september, under den demokratiska konferensens dagar, krävde Lenin att vi omedelbart tog itu med upproret.

”Men för att behandla upproret på marxistiskt sätt”, skrev han, ”dvs som en konst, måste vi samtidigt, utan att förlora en minut, organisera *en stab* för upprorstrupperna, fördela styrkorna, placera pålitliga regementen på de viktigaste punkterna, omringa Alexandrateatern, besätta Peter-Paulsfästningen häkta generalstaben och regeringen samt mot officersaspiranterna och den vilda divisionen skicka sådana trupper, som är beredda att offra livet hellre än att låta fienden tränga in i stadens centra; vi måste mobilisera de väpnade arbetarna, kalla dem till den sista förbittrade striden; vi måste besätta telegraf- och telefonnätet, placera vår upprorsstab vid den centrala telefonstationen och sätta alla fabriker, alla regementen, alla punkter där väpnad kamp pågår osv i telefonförbindelse med den.

Allt detta är naturligtvis endast sagt som exempel, endast för att *illustrera* att man i nuvarande ögonblick inte kan förbli marxismen, förbli revolutionen trogen, *om man inte behandlar upproret som en konst.*” [VV10, bd 7, s 234, ”Marxism och uppror”, 13-14 september 1917]

Detta sätt att ställa frågan förutsatte att upproret skulle förberedas och genomföras genom partiets förmedling och i dess namn, och att segern därefter skulle stadfästas av sovjetkongressen. Centralkommittén antog inte detta förslag. Upproret kanaliserades via sovjeterna, och i vår agitation knöt vi det till den andra sovjetkongressen. Denna meningsskiljaktighet kräver en noggrann förklaring, som helt klart kommer att visa att det inte rör sig om en principiell fråga utan snarare en rent teknisk fråga om än av stor praktisk betydelse.

Vi har redan nämnt hur mycket Lenin fruktade att upprorets ögonblick skulle gå honom ur händerna. Inför den tvekan som partiets ledning visade, ansåg han att en agitation som formellt band samman upproret med den andra sovjetkongressen var en otillåtlig försening, en eftergift åt obeslutsamheten och åt de obeslutsamma, en tidsspillan och ett verkligt brott. Från och med slutet av september återkommer Lenin vid ett flertal tillfällen till denna tanke.

”[I] vår CK och bland partiledarna”, skrev han 29 september”, ”finns en strömning eller en mening, som är för att man bör invänta sovjetkongressen, som är *mot* ett omedelbart maktövertagande, mot ett omedelbart uppror. Denna strömning eller mening måste *övertvinnas.*” [VV10, bd 7, s 241, ”Krisen har mognat”, 29 september 1917]

I början av oktober skriver Lenin: ”Att dröja är en förbrytelse. Att vänta på sovjetkongressen är en barnslig lek med formaliteter, en skamlig lek med formaliteter och ett förräderi mot revolutionen.” [VV10, bd 7, s 293-4, ”Brev till Centralkommittén...”, 1 oktober 1917]

I sina teser till Petrogradkonferensen 8 oktober säger han: ”Vi måste bekämpa de konstitutionella illusionerna och mot förhoppningarna som knutits till sovjetkongressen, och förkasta föresatsen att till varje pris invänta denna kongress.” [CW, vol 26, s 144, ”Theses for a Report at the October 8 Conference...”]

Slutligen, den 24 oktober, skriver han: ”Det är absolut klart att ett dröjsmål med upproret nu sannerligen är detsamma som döden.” Och vidare: ”Historien kommer inte att förlåta revolutionärerna ett dröjsmål, när de kan segra idag (och säkert kommer att segra idag), medan de riskerar att i morgon förlora mycket, riskerar att förlora allt.” [VV10, bd 7, s 346-47, ”Brev till CK-medlemmarna”, 24 oktober 1917]

Alla dessa brev, där varje mening smiddes på revolutionens städ, är av enastående intresse för att karaktärisera Lenin och ge en uppfattning om det aktuella läget. Den känsla de genomsyras av är ilska, protester och indignation över den fatalistiska, avvaktande, socialdemokratiska, mensjevikiska inställningen till revolutionen, som betraktas som någon sorts film utan slut. Om tiden i allmänhet är en viktig faktor i politiken blir dess betydelse hundrafalt större i tider av krig och revolution. Det är inte säkert att man i morgon kan göra det man kan göra i dag. I dag kanske det är möjligt att resa sig med vapen i hand, slå fienden till marken och gripa makten, men i morgon kanske det kommer att vara omöjligt. Men att gripa makten är att ändra historiens gång; är det möjligt att en sådan händelse kan hänga på ett intervall av 24 timmar? Ja, definitivt. När det gäller det väpnade upproret kan inte händelserna mätas med politikens långa mätsticka, utan med krigets korta mätsticka. Att låta några veckor, några dagar, ibland t.o.m. en enda dag förspillas är under vissa omständigheter liktydigt med att ge upp revolutionen, att kapitulera. Utan Lenins larm-signaler, påtryckningar, kritik och intensiva och lidelsefulla revolutionära misstänksamhet skulle partiet förmodligen inte ha lyckats att få rättning i leden i det avgörande ögonblicket, ty motståndet

i partiledningen var mycket hårt, och i inbördeskrig liksom i krig i allmänhet spelar högkvarteret en avgörande roll.

Men samtidigt är det uppenbart att vi hade ovärderliga fördelar av att förbereda upproret under sken av förberedelser inför den andra sovjetkongressen och under parollen att försvara den. Efter att vi, Petrogradsovjeten, hade upphävt Kerenskijs order om att två tredjedelar av garnisonen skulle skickas till fronten, var vi i själva verket i ett tillstånd av väpnat uppror. Lenin som inte befann sig i Petrograd uppfattade inte hela innebörden i detta faktum. Såvitt jag kommer ihåg talade han inte om det i sina brev. Ändå var utgången av upproret den 25 oktober redan förutbestämt till åtminstone tre fjärdedelar från det ögonblick då vi motsatte oss avlägsnandet av Petrogradgarnisonen, skapade den militärrevolutionära kommittén (7 oktober) och utsåg våra egna kommissarier för alla militära enheter och institutioner. Därigenom isolerade vi inte bara generalstaben för Petrograds militär-område utan också regeringen. Med andra ord var det fråga om ett väpnat men oblodigt uppror av Petrograds regementen mot den provisoriska regeringen under den militärrevolutionära kommitténs ledning och under slagordet att förbereda försvaret av den andra sovjetkongressen, vilken skulle avgöra frågan om makten. Att Lenin tillrådde att börja upproret i Moskva, där det enligt honom säkert skulle segra förutan blodutgjutelse, berodde på att han från sin tillflyktsort inte kunde få klart för sig den radikala omsvängning som skett i mitten av oktober till följd av huvudstads-garnisonens ”fredliga” uppror. Denna omsvängning rörde inte bara sinnesstämmingarna utan också de organisatoriska banden både bland fotfolket och arméhierarkin. Efter att bataljonerna på den militärrevolutionära kommitténs order vägrat lämna staden hade vi i huvudstaden ett segerrikt uppror, som endast nödortfött var överskyldt av den borgerligt demokratiska statens sista trasor. Upproret den 25 oktober var endast av kompletterande karaktär. Det var därför det var så smärtfritt. I Moskva däremot blev kampen mycket längre och blodigare, trots att folkkommissariernas råd redan hade makten i Petrograd. Det är uppenbart att om upproret hade börjat i Moskva, innan stormningen i Petrograd, skulle det varit betydligt mer utdraget och utgången mycket mer tvivelaktig. Och ett misslyckande i Moskva skulle fått allvarliga återverkningar på Petrograd. Naturligtvis kunde segern varit möjlig också med Lenins plan, men den vändning händelserna tog visade sig vara mycket mer ekonomisk, mycket mer fördelaktig och ledde till en fullständig seger.

Vi hade möjlighet att låta maktövertagandet mer eller mindre exakt sammanfalla med sammankallandet av den andra sovjetkongressen endast på grund av att det ”tysta”, nästan ”lagliga” väpnade upproret – åtminstone i Petrograd – redan till tre fjärdedelar, om inte till nio tiondelar var ett fullbordat faktum. Detta uppror var ”lagligt” i så måtto som det uppkom ur dubbelmaktens ”normala” villkor. Petrogradsovjeten hade redan vid ett flertal tillfällen kontrollerat eller ändrat regeringens beslut, t.o.m. då sovjeten dominerades av kompromissmakarna. Det var ett handlings-sätt som helt passade samman med regimens konstitution, som i historien är känd under namn av ”Kerenskij-perioden”. När vi bolsjeviker fick majoriteten i Petrogradsovjeten fortsatte vi endast och betonade dubbelmaktens metoder. Vi tog oss an med att kontrollera och revidera ordern att sända garnisonen till fronten. På så sätt dolde vi Petrogradsgarnisonens faktiska uppror bakom dubbelmaktens traditioner och förfaringsätt. Än mer, genom att i vår agitation formellt förena frågan om makten och sammankallandet av den andra sovjetkongressen utvecklade och fördjupade vi denna dubbelmakts traditioner och förberedde den sovjetiska laglighetens ramar för det bolsjevikiska upproret i hela Ryssland.

Vi invaggade inte massorna i en mängd illusioner om den sovjetiska konstitutionen, ty under slagordet om kamp för den andra sovjetkongressen vann vi den revolutionära arméns styrkor för vår sak och befäste organisatoriskt våra framsteg. Samtidigt lyckades vi över förväntan lura in våra fiender, kompromissmakarna, i den sovjetiska laglighetens fälla. Det är alltid farligt att använda sig av list i politiken, i synnerhet i tid av revolution, ty det är svårt att lura fienden och man riskerar att förleda de massor som följer en. Om vår ”list” helt och hållet lyckades så berodde det på att den inte var en skicklig plan som hade tänkts ut av någon uppfinningsrik strateg som ville undvika inbördeskrig, utan var en naturlig följd av den kompromissande regimens upplösning och dess

uppenbara motsättningar. Den provisoriska regeringen ville bli kvitt garnisonen. Soldaterna ville inte resa till fronten. Vi gav ett politiskt uttryck, ett revolutionärt mål, ett "lagligt" sken åt denna naturliga känsla. Därigenom säkrade vi garnisonens enhällighet och band den intimt samman med Petrograds arbetare. Våra fiender däremot var i sin förtvivlan och förvirring böjda att godta den sovjetiska lagligheten. De ville bli bedragna och vi gav dem alla möjligheter till det.

Mellan oss och kompromissmakarna utspelades en kamp om den sovjetiska lagligheten. I massornas ögon var sovjeterna källan till all makt. Kerenskij, Tsereteli och Skobelev hade kommit från sovjeterna. Men vi var också intimt knutna till sovjeterna genom vårt grundläggande slagord: *"All makt åt sovjeterna!"* Bourgeoisien hörde ihop med kejsardömets statsduma; kompromissmakarna härstammade från sovjeterna, men de ville reducera deras roll till ingenting. Vi kom också ur sovjeterna men stod för att överföra all makt till dem. Kompromissmakarna kunde ännu inte bryta sina band med sovjeterna. De ansträngde sig för att slå en bro mellan den sovjetiska lagligheten och parlamentarismen. För detta syfte sammankallade de den demokratiska konferensen och skapade förparlamentet. Sovjeternas deltagande i förparlamentet stadfäste på sätt och vis deras aktion. De kompromissande försökte locka revolutionen med den sovjetiska lagligheten för att kanalisera den i den borgerliga parlamentarismen.

Men vi hade också intresse av att utnyttja den sovjetiska lagligheten. Vid slutet av den demokratiska konferensen fick vi kompromissmakarna att gå med på att den andra sovjetkongressen skulle sammankallas. Denna kongress försatte dem i en ytterst besvärlig situation: Å ena sidan kunde de inte motsätta sig att den sammankallades utan att bryta mot den sovjetiska lagligheten, å andra sidan var de helt på det klara med att denna kongress genom sin sammansättning inte lovade dem något gott. Följaktligen hänvisade vi då desto mer enträget till denna kongress som landets verkliga herre och i all vår propaganda uppmanade vi till att stödja den och försvara den mot kontrarevolutionens oundvikliga angrepp. Om kompromissmakarna försökte snärja oss i den sovjetiska lagligheten med hjälp av det ur sovjeterna härstammande förparlamentet, så utnyttjade vi i vår tur den sovjetiska lagligheten för att kedja fast dem vid den andra sovjetkongressen. Det är en sak att organisera ett väpnat uppror under slagordet om partiets maktövertagande, men en helt annan att förbereda och därefter genomföra upproret under hänvisning till nödvändigheten att försvara sovjetkongressens rättigheter. Vår vilja att koppla ihop maktövertagandet med den andra sovjetkongressen dikterades således ingalunda av den naiva förhoppningen att kongressen av sig själv skulle kunna lösa frågan om makten. Vi var fullkomligt främmande för en sådan fetischism av sovjetformen. Arbetet med att förbereda maktövertagandet var i full gång, inte bara på det politiska, utan även på det organisatoriska och militärtekniska området. Men genom att hänvisa till den förestående kongressen som skulle avgöra frågan om makten gav vi en laglig täckmantel åt detta arbete. Samtidigt som vi gick till offensiv på bred front, gav vi intryck av att försvara oss. Om, å andra sidan, den provisoriska regeringen verkligen hade bestämt sig för att försvara sig så skulle den ha varit tvungen att angripa sovjetkongressen och förbjudit sammankallandet av den, och därigenom givit motståndaren en för regeringen högst skadlig förevändning att gå till väpnat uppror. Inte nog med att vi satte den provisoriska regeringen i en ofördelaktig politisk situation, vi sövde också dess redan slöa och klumpiga misstänksamhet. Regeringsmedlemmarna trodde verkligen att vi var ute efter sovjetisk parlamentarism, en ny kongress där man skulle anta en ny resolution om makten på samma sätt som Petrograd- och Moskvasovjeternas resolutioner, varefter regeringen under hänvisning till förparlamentet och den kommande konstituerande församlingen skulle ignorera resolutionen och därefter försätta oss i en löjlig situation. Detta var de förständigaste småborgarnas tanke, och vi har ett obestriddigt bevis för det i Kerenskij's vittnesbörd. I sina memoarer berättar han om den stormiga diskussion han hade under natten mellan 24 och 25 oktober med Dan och andra angående det redan pågående väpnade upproret: "Dan förklarade först", berättar Kerenskij, "att de var mycket bättre informerade än jag och att jag överdrev händelserna under påverkan från min 'reaktionära generalstabs' rapporter. Därefter försäkrade han mig att sovjetmajoritetens resolution, som var obehaglig för 'regeringens självkänsla', odiskutabelt skulle bidra till en gynnsam 'omsvängning' i massornas sinnesstämning, att dess verkan redan var 'märkbar', och att den

bolsjevikiska propagandans inflytande nu skulle 'minska snabbt'. Å andra sidan hade bolsjevikerna enligt Dan i sina samtal med sovjetmajoritetens ledare förklarat sig redo att 'underkasta sig sovjetmajoritetens vilja' och var beredda att 'redan i morgon' vidta alla åtgärder för att kväva upproret som hade brutit ut mot deras vilja, utan deras godkännande! Dan slutade med att påminna om att bolsjevikerna 'redan i morgon' (ständigt i morgon!) skulle upplösa sin militära stab och förklarade att mina åtgärder för att slå ned upproret bara hade gjort massorna 'förbittrade', och att jag genom min inblandning endast 'hindrade sovjetmajoritetens representanter att lyckas i sina samtal med bolsjevikerna för att göra slut på upproret...' För att fullständiga bilden bör jag tillägga att i det ögonblick Dan gav mig dessa anmärkningsvärda upplysningar besatte de 'röda gardenas' väpnade avdelningar en efter en av regeringsbyggnaderna. Och nästan direkt efter att Dan och hans kamrater hade lämnat Vinterpalatset arresterades ministern Kartatjev på Milljonij-gatan, på väg hem från den provisoriska regeringens möte, och fördes direkt till Smolnij, dit Dan hade återvänt för att återuppta sina fredliga underhandlingar med bolsjevikerna. Det måste erkännas att bolsjevikerna handlade med stor energi och fulländad skicklighet. Samtidigt som upproret nådde sin höjdpunkt och de 'röda trupperna' opererade i hela staden var några speciellt utsedda bolsjevikedare sysselsatta med att lura den 'revolutionära demokratins' representanter, vilket de inte gjorde utan framgång. Dessa skälmar tillbringade hela natten med att ändlöst diskutera om de olika formuleringar som påstods skulle tjäna som grund för att man skulle återförenas och göra slut på upproret. Med denna metod av 'underhandlingar' vann bolsjevikerna en hel del tid som var ytterst värdefull för dem. SR:arnas och mensjevikernas stridsdugliga krafter mobiliserades inte i tid. *Vilket skulle bevisas!*" (A. Kerenskij, *Från fjärran*, s 197-8.)

Väl uttryckt! *Vilket skulle bevisas!* Som synes var kompromissmakarna helt fångade i den sovjetiska laglighetens fälla. Kerenskij hade faktiskt fel i sitt antagande att vissa bolsjeviker var speciellt avdelade för detta uppdrag att missleda mensjevikerna och SR:arna i fråga om det förestående avbrytandet av upproret. De som deltog i själva förhandlingarna var i själva verket de bolsjeviker som uppriktigt önskade avbryta upproret och bilda en socialistisk regering på grundval av en överenskommelse mellan partierna. Men dessa parlamentariker gjorde otvetydigt objektivt upproret en viss tjänst genom att nära fiendens illusioner med sina egna. Men de kunde göra revolutionen denna tjänst endast tack vare att partiet trots deras råd och varningar ledde och fullföljde upproret med outtröttlig energi.

Det krävdes en samverkan mellan stora och små enastående faktorer för att denna omfattande avledningsmanöver skulle bli framgångsrik. Framför allt behövdes en armé som inte längre ville slåss. Revolutionens hela utveckling, särskilt under den första perioden, från februari till oktober, skulle haft ett helt annorlunda utseende om vi i revolutionens stund inte hade haft en besegrad och missnöjd bondearmé på flera miljoner man. Endast under dessa omständigheter var det möjligt att med Petrogradgarnisonen framgångsrikt genomföra det experiment som förutbestämde revolutionens seger.

Det kan inte vara tal om att upphöja denna speciella kombination av ett "torrt", nästan obemärkt uppror och försvar av den sovjetiska lagligheten mot Kornilovanhängarna, till en lag. Tvärtom kan vi med säkerhet påstå att denna erfarenhet aldrig och ingenstans kommer att upprepas i denna form. Men det är nödvändigt att studera den noggrant. Detta studium kommer att utvidga varje revolutionärs horisont genom att avslöja för honom mångfalden av metoder och medel som utnyttjas, under förutsättning att man ställer upp ett klart mål, att man har en klar uppfattning om läget och är fast besluten att föra kampen ända till slutet.

I Moskva var upproret mycket mer långvarigt och krävde fler offer. Orsaken till det är i viss mån att Moskvagarnisonen inte hade förberetts revolutionärt på samma sätt som Petrogradgarnisonen (i samband med att bataljonerna sändes till fronten). Vi upprepar att det militära upproret skedde två gånger i Petrograd: under de första veckorna av oktober när regementena vägrade utföra överbefälhavarens order, genom att underställa sig sovjetens beslut som helt svarade mot deras sinnesstämning; och den 25 oktober när det redan inte behövdes mer än ett mindre, kompletterande

uppror för att slå ned Februariregeringen. I Moskva åstadkoms upproret på en enda gång. Där ligger förmodligen huvudorsaken till att det drog ut på tiden.

Men det fanns en annan orsak: en viss obeslutsamhet från ledningens sida. Vid flera tillfällen övergick man i Moskva från militära operationer till underhandlingar, för att sedan återvända till väpnad kamp. Om ledningens tvekan, som anhängarna är mycket känsliga för, i allmänhet är skadlig i politiken, så blir den dödligt farlig under ett uppror. I det ögonblicket har den härskande klassen förlorat förtroendet till sin egen styrka (annars kunde det överhuvudtaget inte finnas något hopp om seger), men den har fortfarande regeringsapparaten i sina händer. Den revolutionära klassen har till uppgift att erövra statsapparaten; för att kunna göra det behöver den lita på sin egen styrka. Från det ögonblick då partiet dragit in arbetarna på upprorets väg måste de dra alla nödvändiga slutsatser av det. *A la guerre comme à la guerre* ("Krig är krig"). I tider av krig kan tvekan och tidsspillan tolereras ännu mindre än annars. Kriget har en kort mätsticka. Att stå och stampa och göra undanflykter bara några få timmar leder till att den härskande klassen får tillbaka en del av sitt självförtroende och de upproriska mister en del av sin tillförsikt. Just detta självförtroende, denna tillförsikt bestämmer de styrkeförhållanden som avgör upprorets utgång. Det är ur denna synvinkel man måste studera de militära operationernas förlopp i Moskva och deras samband med den politiska ledningen.

Det skulle vara av yttersta vikt att ange ännu några punkter där inbördeskriget förlöpte under speciella villkor (och exempelvis komplicerades av den nationella frågan). Ett sådant studium, grundat på en detaljerad undersökning av fakta, skulle avsevärt berika vår uppfattning av inbördeskrigets mekanism och därigenom underlätta utarbetandet av vissa metoder, regler och förfaranden som skulle ha en tillräckligt allmängiltig karaktär för att kunna användas som en sorts "handbok" i inbördeskriget. (Se L. Trotskij, "Inbördeskrigets frågor", *Pravda*, 6 september 1924) För att föregripa slutsatserna av en sådan studie, kan man säga att inbördeskrigets förlopp på landsbygden i hög grad var förutbestämt av dess utgång i Petrograd, även om det drog ut på tiden i Moskva. Februarirevolutionen hade knäckt den gamla statsapparaten. Den provisoriska regeringen fick den i arv men kunde varken förnya eller konsolidera den. Följaktligen fungerade statsapparaten mellan februari och oktober endast tack vare den byråkratiska trögheten. Byråkratin på landsorten var van att rätta sig efter Petrograd: den hade gjort det i februari och gjorde det på nytt i oktober. Vårt stora övertag var att vi förberedde störtandet av en regim som ännu inte hade haft tid att befästa sig. Den i februari bildade statsapparats oerhörda instabilitet och brist på självförtroende underlättade vårt arbete på ett enastående sätt genom att upprätthålla de revolutionära massornas och vårt eget partis tillförsikt.

Det rådde en liknande situation i Tyskland och Österrike efter 9 november 1918. Men där lyckades socialdemokratin själv fylla igen sprickorna i statsapparaten och hjälpte till att upprätta den republikanskt borgerliga regimen, som även om den inte kan betraktas som en modell av stabilitet trots allt har överlevt i sex år. De andra kapitalistiska länderna kommer inte att ha samma gynnsamma situation, dvs. denna närhet mellan den borgerliga och den proletära revolutionen. De har redan för länge sedan fullbordat sin februarirevolution. I England finns det visserligen ännu ganska mycket feodala kvarlevor, men man kan absolut inte tala om en självständig borgerlig revolution i England. Så fort det engelska proletariatet tagit makten kommer det i ett svep att rensa landet från monarkin, lorderna osv. Den proletära revolutionen i väster kommer att ställas mot en fullt utvecklad borgerlig stat. Men det innebär inte att den kommer att ha att göra med en stabil apparat ty själva möjligheten för ett proletärt uppror förutsätter en ganska långt framskriden upplösning av den kapitalistiska staten. Om vår oktoberrevolution var en kamp mot en statsapparat som ännu inte haft tid att utvecklas efter februari, så kommer upproret i de andra länderna att stå inför en statsapparat i ett tillstånd av fortskridande sönderfall.

Som vi så så tidigt som på Kominterns fjärde världskongress, kan man allmänt sett förmoda att borgarklassens motstånd kommer att vara mycket starkare i de gamla kapitalistiska länderna än det var hos oss, och proletariatet kommer att ha svårare att hemföra segern. Men å andra sidan kommer

maktövertagandet att ge proletariatet en mycket fastare, stabilare ställning än vad vår var efter oktober. Hos oss utvecklades inbördeskriget egentligen inte förrän efter proletariatets maktövertagande i de viktigaste stads- och industricentra och det upptog de tre första åren av sovjetmaktens existens. Allting tyder på att proletariatet kommer att ha mycket större svårigheter att gripa makten i Central- och Västeuropa; däremot kommer det efter maktövertagandet att ha händerna fria i mycket högre grad än vi. Naturligtvis är dessa förutsägelser rent hypotetiska. Händelsernas utgång kommer i hög grad att bero på i vilken ordningsföljd revolutionen kommer att bryta ut i de olika europeiska länderna, möjligheterna till militär intervention och på Sovjetunionens ekonomiska och militära styrka vid den tidpunkten, osv. Hursomhelst måste vi betrakta det väpnade upproret och inbördeskriget i allmänhet som en konst, på grund av den mycket sannolika möjligheten att maktövertagandet i Europa och i Amerika kommer att stöta på ett mycket allvarligare, häftigare och mer övertänt motstånd från de härskande klasserna än som skedde hos oss.

Än en gång om sovjeterna och partiet under den proletära revolutionen

Arbetardeputerades sovjeterna dök upp hos oss 1905 och 1917 ur själva rörelsen, som dess naturliga organisationsform när kampen nått ett visst stadium. Men de unga europeiska partierna, som mer eller mindre accepterat sovjeterna som en "doktrin" eller som en "princip", är ständigt utsatta för faran att uppfatta sovjeterna i sig själva som en fetisch, som någon sorts självtillräcklig faktor i revolutionen. Trots den väldiga fördel sovjeterna har som organisation av kampen om makten kan det i själva verket mycket väl finnas tillfällen då upproret utvecklas på basis av en annan organisationsform (fabrikskommittéer, fackföreningar, etc) och att sovjeterna inte bildas förrän i upprorets stund eller till och med efter dess seger, som maktorgan.

Härvidlag är det mycket lärorikt att studera den kamp som Lenin förde mot den fetichistiska synen på sovjeterna efter julidagarna. Efter att de av SR:arna och mensjevikerna dominerade sovjeterna i juli blivit organisationer som öppet uppmanade soldaterna att gå till offensiven och krossa bolsjevikerna, kunde och borde arbetarmassornas revolutionära rörelse söka sig andra vägar. Lenin anvisade fabrikskommittéerna som organisationer för kampen om makten. (Se exempelvis kamrat Ordzjonikidzes memoarer.) Det är mycket sannolikt att rörelsen skulle slagit in på en sådan linje om inte Kornilovupproret kommit emellan. Detta tvingade de kompromissande sovjeterna att försvara sig och gjorde det möjligt för bolsjevikerna att blåsa nytt revolutionärt liv i dem och intimt binda dem samman med massorna via sovjet-vänstern, dvs bolsjevikerna.

Som de senaste händelserna i Tyskland visade, är denna fråga av en väldig internationell betydelse. I detta land skapades sovjeterna i ett flertal fall som upprorsorgan utan att upproret pågick, och som maktorgan utan makt. Följden blev att de proletära, och halvproletära massornas rörelse 1923 började gruppera sig omkring fabrikskommittéerna, vilka *i stort sett* fullgjorde samma uppgifter som sovjeterna hos oss åtog sig under den period som föregick den direkta kampen om makten. I augusti och september föreslog emellertid flera kamrater att man omedelbart skulle skapa sovjeterna i Tyskland. Efter långa och häftiga diskussioner förkastades deras förslag, och det med rätta. Eftersom fabrikskommittéerna i realiteten redan blivit de revolutionära massornas samlingspunkter, skulle sovjeterna under den förberedande perioden bara ha spelat en parallell roll till fabrikskommittéerna och skulle endast varit en form utan innehåll. De skulle bara avlett tankarna från upprorets materiella mål (armén, polisen, de väpnade banden, järnvägen, osv.) och riktat dem mot en fristående organisationsform. Att skapa sovjeterna innan upproret och skilt från dess omedelbara uppgifter, skulle för övrigt ha varit det samma som en öppen krigsförklaring, "Vi tänker angripa er!" Regeringen var tvungen att "tolerera" fabrikskommittéerna därför att de förenade ansevärd massor omkring sig, men de skulle ha slagit till mot de första sovjeterna, som officiella organ som "försökte" erövra makten. Kommunisterna skulle tvingats försvara sovjeterna såsom rent organisatoriska enheter. Den avgörande kampen skulle inte gällt att erövra eller försvara materiella positioner och de skulle inte ha utspelats vid en tidpunkt vi själva valt, i ett ögonblick då upproret skulle vara en nödvändig följd av massornas rörelse. Istället skulle den ha brutit ut kring en

organisationsform, kring sovjet-”fanan”, och dessutom vid en tidpunkt som fienden valt. Men, det är uppenbart att allt förberedande arbete inför upproret framgångsrikt skulle ha kunnat genomföras under fabrikskommittéernas ledning. Dessa hade redan haft tid att bli massorganisationer som fortsatte att växa och bli starkare och som gav partiet fritt spelrum när det gällde att fastställa tidpunkten för upproret. Naturligtvis skulle sovjeterna ha dykt upp i ett visst skede. Men under de omständigheter vi ovan antytt är det tveksamt om de skulle sprungit fram under kampens gång som upprorets direkta organ, ty det skulle ha kunnat ge upphov till två skilda revolutionära ledningar i det kritiska ögonblicket. Man bör aldrig byta häst mitt i floden, säger ett engelskt ordspråk. Det är möjligt att sovjeterna skulle börjat framträda i de viktigaste städerna överallt i landet efter att revolutionen segrat. I varje fall skulle det segerrika upproret oundvikligen ha lett till att sovjeterna bildats som maktorgan.

Man får inte glömma att sovjeterna hos oss dök upp under revolutionens ”demokratiska” etapp, att de då på sätt och vis legaliserades och att vi sedan kunde överta och utnyttja dem. Det kommer inte att vara på samma sätt under de proletära revolutionerna i väster. Där kommer i flertalet fall sovjeterna att skapas på kommunisternas initiativ och de kommer följaktligen att vara direkta organ för det proletära upproret. Det är förvisso inte uteslutet att den borgerliga statsapparatusens sönderfall kommer att vara så uttalat innan proletariatet lyckas att gripa makten att det uppstår möjligheter att bilda sovjeter som *öppet förbereder upproret*. Men det är ganska osannolikt att det kommer att bli en allmän regel. I det vanligast förekommande fallet kommer man inte förrän under de sista dagarna att lyckas skapa sovjeter som de direkta organen för massorna när de är beredda till uppror. Slutligen är det också möjligt att sovjeterna dyker upp efter upprorets kritiska ögonblick, och t.o.m. efter att upproret segrat, och då i egenskap av organ för den nya makten. Man måste alltid ha alla dessa möjligheter för ögonen för att inte falla in i organisationsfetischism, för att inte förvandla sovjeterna från det de borde vara, en smidig och vital kampform, till en organisations-”princip”, som förs in i rörelsen utifrån och hindrar dess naturliga utveckling.

På senare tid har man i vår press talat om att vi inte kan säga vilken väg den proletära revolutionen kommer att ta i England: det är omöjligt att avgöra om den kommer att ske via det kommunistiska partiet eller via fackföreningarna. Detta sätt att ställa frågan briljerar med en historisk vidsynthet, men är i själva verket i grunden felaktigt och mycket farligt, för det döljer de senaste årens viktigaste lärdom. Att inte revolutionen segrade efter krigsslutet berodde på att det saknades ett parti. Detta konstaterande gäller för hela Europa. Man kan bekräfta dess riktighet genom att steg för steg följa den revolutionära rörelsen i de olika länderna.

Den proletära revolutionen kan inte segra utan partiet, mot partiet eller med hjälp av ett surrogat för partiet. Det är den huvudsakliga lärdomen av de senaste tio åren. Det är sant att de engelska fackföreningarna kan bli en mäktig hävstång för den proletära revolutionen; de kan t.ex. under vissa omständigheter och för en viss period t.o.m. ersätta arbetarsovjeterna. Men de kan inte göra det utan det kommunistiska partiets stöd, än mindre *mot* dess vilja; de kommer endast att kunna spela denna roll om kommunisterna får ett avgörande inflytande inom dem. Denna lärdom om partiets roll och betydelse i den proletära revolutionen har vi fått betala alltför dyrt för att så lättsinnigt låta något av den försvinna ur minnet eller ens minska dess betydelse.

När det gäller Tyskland är det klart att revolutionen skulle kunnat segra där 1918 och 1919 om massorna hade väglets av ett parti på ett riktigt sätt. 1917 såg vi i Finland exempel på hur den revolutionära rörelse utvecklades under utomordentligt gynnsamma omständigheter, i skydd av och med direkt militär hjälp från det revolutionära Ryssland. Men majoriteten av de finska partiledarna visade sig vara socialdemokrater och gjorde så att revolutionen misslyckades. Denna lärdom framträder inte mindre klart ur erfarenheterna från Ungern. I detta land var det inte så att kommunisterna, förenade med vänstersocialdemokraterna, erövrade makten utan de fick den ur den skräckslagna borgarklassens händer. Den ungerska revolutionen var segerrik utan slag och utan segrar, och saknade från första stund en kampduglig ledning. Det kommunistiska partiet gick samman med det socialdemokratiska partiet och visade därigenom att det självt inte var verkligt

kommunistiskt. Trots de ungerska arbetarnas kampvilja kunde partiet följaktligen inte behålla den makt det så lättvindigt fått.

Under de borgerliga revolutionerna spelade medvetenheten, förberedelserna, tillvägagångssättet, en mycket mindre roll än vad de måste göra och redan gör under proletariats revolutioner. Massorna var drivkraften också för den borgerliga revolutionen, men mycket mindre medvetet och mindre organiserat än nu. Ledningen var i händerna på olika delar inom borgarklassen, som förfogade över rikedomarna, bildningen och de organisatoriska fördelar detta gav (städer, universitet, press osv.). Den byråkratiska monarkin försvarade sig empiriskt, och handlade på vinst och förlust. Borgarklassen kunde bida sin tid och valde det gynnsamma tillfället då den kunde utnyttja de lägre klassernas rörelse och kasta hela dess sociala tyngd i vågskålen och erövra makten. Men under den proletära revolutionen är arbetarklassen inte endast den huvudsakliga kampstyrkan utan också, personifierat genom sin förtrupp, den ledande kraften. Endast arbetarklassens parti kan under den proletära revolutionen spela den roll som borgarklassens ekonomiska makt, bildning, kommunala organ och universitet spelade under den borgerliga revolutionen.

Partiets roll är desto större som fiendens klassmedvetenhet har ökat på ett oerhört sätt. Under loppet av de sekler den varit vid makten har borgarklassen förfinat sin politiska skolning till en nivå som är ojämförligt överlägsen den gamla byråkratiska monarkins. Om parlamentarismen i viss utsträckning har varit en skola som förberett arbetarklassen på revolutionen, så har den i än högre grad tjänat borgarklassen som en skola för kontrarevolutionär strategi. För att visa det räcker det med att påpeka att det är via parlamentarismen som borgarklassen har uppfostrat socialdemokratien, så att den nu är privategendomens mäktigaste värn. Som redan de första erfarenheterna visat kommer den sociala revolutionens epok i Europa att bli ett skede av strider som inte bara kommer att vara ihärdiga och oförsonliga utan också uträknade, genomtänkta, i mycket högre grad än vad var fallet hos oss 1917.

Detta gör att vi måste ta oss an frågorna om inbördeskriget och särskilt det väpnade upproret på ett annat sätt än så som nu sker. I Lenins efterföljd upprepar vi ofta Marx' ord: "Upproret är en konst". Men denna tanke är bara en tom fras om man inte studerar de väsentliga beståndsdelarna i inbördeskrigets konst på grundval av den omfattande erfarenhet som samlats under de senaste åren. Det måste öppret sägas: Vår nonchalanta inställning till frågan om det väpnade upproret vittnar om den ansevärda styrka som den socialdemokratiska traditionen ännu besitter bland oss. Det parti som tar upp frågorna om inbördeskriget på ett ytligt sätt, i förhoppning om att allt skall ordna sig av sig själv vid det avgörande tillfället, kommer med all säkerhet att lida nederlag. Det är nödvändigt att gemensamt studera och tillägna sig erfarenheterna från de proletära striderna sedan 1917.

Partigrupperingarnas historia 1917, som ovan skisserats, utgör också en väsentlig del av erfarenheterna från inbördeskriget och är av direkt betydelse för den Kommunistiska internationals politik. Vi har redan sagt det och vi upprepar: studiet av våra meningsskiljaktigheter kan och bör i inget fall ses som ett angrepp på de kamrater som då förde en felaktig politik. Men å andra sidan skulle det vara otillständigt att suddas ut det mest betydelsefulla kapitlet i partiets historia bara för att alla partimedlemmar inte då marscherade i takt med den proletära revolutionen. Partiet kan och bör känna till *hela* sitt förflutna för att kunna uppskatta det på ett riktigt sätt och sätta in varje sak i sitt sammanhang. Ett revolutionärt partis traditioner byggs inte på undanflykter utan på kritisk klarhet.

Historien har givit vårt parti ojämförliga revolutionära fördelar. Traditionerna från den heroiska kampen mot tsarismen, de revolutionära personliga uppoffringar som var förknippade med det underjordiska arbetets villkor, de omfattande teoretiska studierna och införlivandet av hela mänsklighetens revolutionära erfarenheter, kampen mot mensjevismen, mot narodnikerna, mot kompromissandet, de enastående erfarenheterna från 1905 års revolution, de teoretiska studierna och införlivandet av dessa erfarenheter under åren av kontrarevolution, analysen av den internationella arbetarrörelsens problem i ljuset av de revolutionära lärdomarna från 1905: detta är i sin helhet det som gjort vårt parti utomordentligt härdat, överlägset teoretiskt klarsynt och med en revolutionär

räckvidd utan motstycke. Och ändå uppkom det just innan den avgörande aktionen i detta så väl förberedda parti, eller snarare ibland dess ledande kretsar, en grupp erfarna revolutionärer, gammelbolsjeviker, som våldsamt motsatte sig den proletära revolutionen och som under revolutionens mest kritiska skede – från februari 1917 till februari 1918 – i alla väsentliga frågor intog en socialdemokratisk ståndpunkt. Endast Lenins enastående inflytande över partiet kunde skydda partiet och revolutionen från den totala förvirring som följde av detta sakförhållande. Detta får vi inte glömma om vi vill att de andra ländernas kommunistpartier skall lära sig något av den skola vi gått igenom.

Frågan om urvalet av de ledande kadrerna är av en enastående betydelse för de västeuropeiska kommunistpartierna. Det visar oss med all önskvärd tydlighet bl.a. erfarenheterna från nederlaget i oktober 1923 i Tyskland. Men detta urval bör ske på grundval av *revolutionära handlingar*. I Tyskland har vi under de senaste åren haft gott om tillfällen att lära känna partiledarnas duglighet i direkt kamp. Utan denna test är alla de andra kriterierna värdelösa. Under de senaste åren har Frankrike upplevt betydligt färre revolutionära uppsving, även i begränsad skala. Men även Frankrikes politiska liv har upplevt sina utbrott av inbördeskrig då partiets centralkommitté och fackföreningsledarna tvingats reagera på brännande och viktiga frågor (t.ex. det blodiga mötet den 11 januari 1924). En uppmärksam studie av episoder av detta slag ger oss ovärderliga upplysningar som gör det möjligt för oss att uppskatta partiledningens duglighet och dess ledares och olika organs uppträdande. Att inte ta hänsyn till dessa upplysningar och dra de nödvändiga slutsatserna när det gäller urvalet av människor är att oundvikligen gå mot nederlag, ty utan en skarpsynt, beslutsam och modig partiledning är den proletära revolutionens seger omöjlig.

Varje parti, även det mest revolutionära, skapar oundvikligen sin egen organisatoriska konservatism; om inte skulle det sakna den nödvändiga stabiliteten. Detta är helt och hållet en gradfråga. I ett revolutionärt parti måste den nödvändiga dosen av konservatism förenas med fullständig avsaknad av slentrian, smidighet i inriktningen och handlingskraftig djärvhet. Det är vid historiens vändpunkter som dessa kvalitéer bäst bekräftas. Som vi sett ovan så Lenin att även de mest revolutionära partier ofta fortsätter att följa sin tidigare linje trots att det skett en plötslig förändring av läget och därigenom av uppgifterna, och att de på detta sätt blir, eller riskerar att bli, en broms för den revolutionära utvecklingen. Partiets konservatism, liksom dess revolutionära initiativkraft, finner sitt mest koncentrerade uttryck i de ledande organen. Men det återstår ännu för de europeiska kommunistpartierna att klara av sin häftigaste ”vändpunkt”: den då de övergår från förberedelsearbetet till att erövra makten. Det är denna vändpunkt som kräver mest av partiets förmåga, är mest ansvarsfull och farligast, och den går inte att skjuta upp. Att låta ögonblicket glida sig ur händerna är det största nederlag som kan drabba partiet.

När vi i ljuset av våra egna erfarenheter betraktar erfarenheterna från striderna i Europa och framför allt i Tyskland ser vi att det finns två kategorier ledare som är benägna att hålla tillbaka partiet i det ögonblick då det måste åstadkomma det största möjliga språnget framåt. Den ena tenderar att framför allt se svårigheterna, hindren och uppskatta varje läge utifrån den ibland omedvetna inställningen att undvika handling. För dem blir marxismen en metod som tjänar till att motivera att det är omöjligt med revolutionära handlingar. De ryska mensjeviker utgör det mest klassiska exemplet på denna ledartyp. Men denna typ är inte begränsad till mensjevismen, den visar sig plötsligt också vid de mest kritiska ögonblicken i det mest revolutionära partiet, bland medlemmar som bekläder de högsta posterna.

Representanterna för den andra kategorin kännetecknas av sin ytliga och agitatoriska inställning. De ser inte hindren eller svårigheterna förrän de slår huvudet emot dem. Deras vana att trolla bort de verkliga svårigheterna med ordlekar, deras benägenhet att betrakta alla frågor med överlägsen optimism (”oceanen är inte särskilt djup”), förvandlas oundvikligen till sin motsats så fort klockan klämtar för avgörande aktioner. För den första sortens revolutionärer, som gör ett berg av småsten, består svårigheterna med maktövertagandet av att addera och multiplicera alla svårigheter som de brukar möta på vägen. För den andra typen, den ytliga optimisten, dyker de revolutionära

aktionernas svårigheter alltid upp helt oväntat. Under förberedelseskedet intar dessa två människor skilda ståndpunkter: den förra verkar vara en skeptiker som det är omöjligt att riktigt lita på ur revolutionär synvinkel; den senare däremot kan tyckas vara en ivrig revolutionär. Men i det avgörande ögonblicket går de två hand i hand och går mot upproret. Men det enda syftet med förberedelsearbete är att göra partiet och framför allt dess ledande organ förmögna att avgöra ögonblicket för upproret och leda det. Ty det kommunistiska partiets uppgift är att gripa makten i syfte att omvandla samhället.

På senare tid har man ofta talat och skrivit om behovet att bolsjevisera den Kommunistiska internationalen. Det är en brännande och oundgänglig uppgift som blivit än mer nödvändig efter de fruktansvärda lärdomar vi fick förra året i Bulgarien och i Tyskland. Bolsjevismen är inte en doktrin (dvs. den är inte endast en doktrin) utan ett system av revolutionär skolning inför det proletära upproret. Vad innebär det att bolsjevisera de kommunistiska partierna? Det är att skola dem, att ur deras mitt välja ut de ledande kadreerna, så att de inte sviktar i det ögonblick då revolutionens timma slår. ”Det är hela Hegel, och böckernas visdom och meningen med all filosofi...”

Några ord om denna broschyr

Den ”demokratiska” revolutionens första fas sträcker sig från februarirevolutionen till aprilkrisen och dess upplösning den 6 maj genom att en koalitionsregering bildas där mensjevikerna och narodnikerna ingår. Författaren till föreliggande broschyr deltog inte i händelserna under denna första fas ty han kom inte till Petrograd förrän 5 maj, dagen innan koalitionsregeringen bildades. Revolutionens första etapp och dess perspektiv belyses i de artiklar som jag skrev i Amerika. Jag anser att de i allt väsentligt sammanfaller med den analys som Lenin gjorde av revolutionen i sina *Brev från fjärran*.

Redan från första dagen av min ankomst till Petrograd arbetade jag i fullkomlig överensstämmelse med bolsjevikernas Centralkommitté. Det är självklart att jag helt stödde Lenins linje att proletariatet skulle gripa makten. Vad gäller bondefrågan fanns det inte skuggan av en meningsskiljaktighet mellan mig och Lenin, som då slutförde den första etappen av sin kamp mot högerbolsjevikerna och deras paroll om ”proletariatets och böndernas demokratiska diktatur”. Fram till min formella anslutning till partiet deltog jag i utarbetandet av en rad beslut och dokument i partiets namn. Det enda hänsynstagande som fick mig att uppskjuta min anslutning till partiet var att jag strävade efter att påskynda bolsjevikernas sammanslagning med de bästa elementen bland *mezjrajontsi*¹³ och revolutionära internationalister i allmänhet. Även denna linje genomfördes med Lenins fulla instämmande.

Broschyrens redaktörer fäste min uppmärksamhet på en mening i en av mina tidigare artiklar som pläderade för samgående. I denna mening anmärkte jag på bolsjevikernas ”inskränkthet” när det gällde organisationsfrågor. Säkerligen kommer vissa djupa tänkare som Sorin inte att förlora ett ögonblick att direkt koppla samman denna mening med meningsskiljaktigheterna angående den första paragrafen i stadgarna [vid 1903 års kongress – öa]. Jag ser ingen anledning att ge mig in på en diskussion om detta, i synnerhet som jag i både ord och handling har erkänt mina verkliga och avgörande misstag i organisationsfrågorna. Men en något mindre förstockad läsare kommer att finna en mycket enklare och mer direkt förklaring till det ovan citerade uttrycket. *Mezjrajontsi*-arbetarna hyste fortfarande ett mycket stort misstroende mot Petrogradkommitténs organisatoriska politik. Det var vanligt med argument om ”inskränkthet” bland *mezjrajontsi*s medlemmar – alltid underbyggda med hänvisning till olika ”orättvisor”. Detta hade jag i min artikel bemött på följande sätt: ”Andan av inskränkthet finns fortfarande kvar som ett arv från det förflutna; men om den ska minska bör *mezjrajontsi* sluta att föra en isolerad, åtskild tillvaro.”

¹³ *Mezjrajontsi* (interdistrikts-organisationen) hade under hela kriget haft en konsekvent internationalistisk inställning till det imperialistiska kriget och var mot den provisoriska regeringen. De gick samman med bolsjevikerna i augusti 1917. Namnet på deras tidning 1917 var *Vperjod* (Framåt).

Mitt rent polemiska ”förslag” under den första sovjetkongressen att bilda en regering med ett dussin Pesjechonov tolkades – av Suchanov, tror jag – som ett uttryck för att jag personligen lutade åt Pesjechonov, och att jag förde en annan politisk linje än Lenin. Det är naturligtvis nonsens. När vårt parti krävde att sovjeterna, som leddes av mensjeviker och socialistrevolutionärer, skulle ta makten, så ”krävde” det därmed en ministär bestående av människor som Pesjechonov. Mellan Pesjechonov, Tjernov och Dan fanns det när det kom till kritan ingen principiell skillnad; de kunde allihop utnyttjas lika bra för att underlätta överförandet av makten från borgarklassen till arbetarklassen. Måhända visste Pesjechonov litet mer om statistik än Tsereteli och Tjernov, och kanske gav han intryck av att vara litet mer praktiskt sinnad. Ett dussin Pesjechonov, det skulle vara en regering bestående av tolv ståndaktiga representanter för den småborgerliga demokratin i stället för en koalitionsregering. När Petersburgs massor under ledning av vårt parti reste slagordet: ”Ner med de tio kapitalistiska ministrarna!”, så krävde de därigenom att mensjevikerna och narodnikerna skulle inta dessa platser. ”Avlägsna kadeterna, ta makten herrar borgerliga demokrater; sätt tolv eller fler Pesjechonov i regeringen och vi lovar er att så ’fredligt’ som möjligt avsätta er från era poster när klockan är slagen. Och det kommer att bli snart.” Det går inte här att tala om en särskild linje; min linje var den som Lenin vid ett flertal tillfällen formulerat.

Jag måste med eftertryck betona den varning som uttalats av kamrat Lentsner, som har redigerat denna skrift. Som han påpekar har huvuddelen av de tal som finns här inte återgivits från ens defekta stenografiska protokoll, utan från redogörelser som har gjorts av reportrar från kompromissmakarnas press, till hälften okunniga och till hälften skadeglada. En ytlig genomgång av flera av dessa dokument fick mig att på rak arm förkasta den ursprungliga tanken att i viss mån korrigera och komplettera dem. Låt dem vara som de är. På sitt eget sätt är även de dokument över epoken, om än ”från andra sidan”.

Denna skrift skulle inte ha kommit ut i tryck utan kamrat Lentsners noggranna och kunniga arbete. Han är också ansvarig för att ha sammanställt noterna. Jag tackar också hans assistenter kamraterna Heller, Kryzjanovskij, Rovenskij och I Rumer.

Jag tar tillfället att uttrycka min kamratliga tacksamhet till dem. Jag vill särskilt betona det enorma arbete som min närmaste medarbetare, M S Glazman¹⁴, har lagt ner under förberedelserna av denna skrift liksom mina övriga böcker. Jag avslutar dessa rader med att uttrycka min djupa sorg över denna utmärkte kamrats, arbetares och människas bortgång.

Kislovodsk, 15 september 1924

¹⁴ *M S Glazman* hade lett Trotskijs sekretariat under inbördeskriget. Han jagades ut ur partiet av stalinisterna på grund av att han anslöt sig till vänsteroppositionen, och begick självmord 1924.